

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Veronika Lubeníková

OBNOVA A PROMĚNY ŠKOLSKÉ INFRASTRUKTURY V DOSÍDLENÝCH
OBLASTECH SLEZSKA PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE

Olomouc 2018

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Neumeister, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci **„Obnova a proměny školské infrastruktury v dosídlených oblastech Slezska po druhé světové válce“** vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 11. 4. 2018

.....

Veronika Lubeníková

Poděkování

Děkuji Mgr. Pavlu Neumeisterovi, Ph.D., za odborné vedení, podněty a cenné rady, které mi jako vedoucí mé bakalářské práce poskytoval při jejím zpracovávání, dále také zaměstnancům archívu v Opavě za jejich ochotu a pomoc.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Veronika Lubeníková
Katedra:	Ústav pedagogiky a speciálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Pavel Neumeister, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Obnova a proměny školské infrastruktury v dosídlených oblastech Slezska po druhé světové válce
Název v angličtině:	Renovation and transformation of the school infrastructure in the Silesian settlements after the Second World War
Anotace práce:	Bakalářská práce je zaměřena na historickou rekonstrukci procesu budování a obnovy školské infrastruktury v dosídlených oblastech Slezska (především Opavsko) po druhé světové válce.
Klíčová slova:	Školství, historie, otázka „slezské identity“, germanizace, osvobození Slezska, poválečné období, role učitele na vesnici.
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis is focused on the historical reconstruction of the process of building and restoring school infrastructure in the depopulated areas of Silesia (especially Opava) after the Second World War.
Klíčová slova v angličtině:	Education, history, Silesian identity issue, Germanization, Silesian liberation, post-war period, teacher's role in the village.
Přílohy vázané v práci:	Obr. č. 1 - 10 Tab. č. 1 – 2
Rozsah práce:	45 stran + přílohy
Jazyk práce:	český

Obsah

Úvod	6
1 Budování vzdělávací infrastruktury 1774-1869.....	9
1.1 Vývoj školství v českých zemích.....	9
1.2 Vývoj školství ve Slezsku a otázka „slezské identity“	12
1.3 Vývoj školství v dosídlených oblastech na Opavsku.....	14
2 Budování vzdělávací infrastruktury 1869-1938.....	16
2.1 Školství v českých zemích po roce 1869	16
2.1.1 Školství ČSR v meziválečném období 1918-1938.....	17
2.2 Školství ve Slezsku v období 1869-1938.....	19
2.3 Školství v obcích na Opavsku 1869-1938	20
3 Budování vzdělávací infrastruktury 1938-1948.....	23
3.1 Období protektorátu Čechy a Morava 1938-1945	23
3.1.1 Školství v ČSR v letech 1945-1948	24
3.2 Školství ve Slezsku v období nacistické okupace 1939-1945	25
3.2.1 Školství po osvobození Slezska 1945-1948	27
3.3 Školství v obcích na Opavsku 1938-1948	28
4 Budování vzdělávací infrastruktury 1948-1953.....	33
4.1 Vývoj československého školství v letech 1948-1953	33
4.2 Školství ve Slezsku po Únoru 1948	35
4.3 Proměna školství po Únoru 1948 a nová role učitele na vesnici	37
5 Závěr	41
Seznam zdrojů.....	43
Seznam příloh	45

Úvod

„Má-li člověk člověkem býti, něco uměti a rozuměti, učit se musí, protože my již na svět se rodíce, mysl s sebou jako prázdnou tabuli toliko přinášíme.“

Jan Amos Komenský

Člověk je jedinečná bytost, která má své pevné místo ve vesmíru. Jako jediný živý tvor se vyvinul společným působením biologických a kulturních podmínek. Člověk si musí uvědomit svůj jedinečný vývoj, musí porozumět podmínkám vývoje, vedle kterého se bude současně vyvíjet obraz světa. Pokud si člověk uvědomí všechny tyto změny, může také neustále měnit výchovný proces.

Sociální, kulturní a ekonomické přeměny spojené s narůstající urbanizací předznamenávají zrod člověka. Všechny tyto progresivní společenské změny mají vliv na výchovu mladé generace, kde se nemalou měrou podílí školství. Školství a výchova má a bude mít za úkol dát lidem plnou možnost seberealizace ve všech oblastech života, vyškolit a naučit lidi zdravě žít a zajistit trvale užitelné prostředí. Vychovat zdravého a kulturního člověka, který se bude umět vyrovnat s vysokými požadavky na technické a ekonomické znalosti za současného zvládnutí a umění společně a kulturně žít. Účelem výchovy je také změnit pohled člověka na hodnoty, z nichž nejdůležitější jsou ty, které nám umožňují přežít.

Tuto bakalářskou práci jsem si dovolila zahájit citátem Jana Amose Komenského, který je jistě oprávněně nazýván učitelem národů. Svou činností je dodnes znám a uznáván nejen v Evropě, ale i po celém světě. Proslavil se mimo jiné svým úsilím o reformu školství, ale také například prosazoval názor, že všichni bez rozdílu by měli mít právo na vzdělání. Snažil se dosáhnout toho, aby byla pro žáky škola hrou, nepřipouštěl vyučování prostřednictvím tělesných trestů. Velkou roli ve vývoji našeho školství sehrála bezpochyby také Marie Terezie. Za své vlády vydala Všeobecný školní řád, který je spojován zejména se zavedením povinné školní docházky. Současně také musela být vybudována nejnižší škola u každé farnosti. Z uvedeného je patrné, že školství nemělo vždy takovou podobu, jakou známe dnes. V historii jsme se mohli setkat s tělesnými tresty, výuku zajišťovali vedle své samotné profese například písaři, varhaníci, nebo vysloužilí vojáci. Dříve vyučování zahajovala a ukončovala společná modlitba, která byla později vystřídána společným zpěvem. Dějiny české školské správy jsou plné významných mezníků a zajímavých historických událostí, které pomohly vytvořit současnou podobu našeho školství.

Je tomu již sedmdesát tři let od doby, kdy byly české země osvobozeny od největších útrap ve své historii. Konec 2. světové války však nepřinesl Československu pouze obrovskou úlevu zapříčiněnou koncem německé okupace. Osvobozená republika byla ihned postavena před nové problémy a nové úkoly, které bylo nutno okamžitě řešit.

K těmto problémům se řadily i dva procesy, které nemají v národních dějinách obdoby. Jednalo se o vysídlení německého obyvatelstva z českého pohraničí, a naopak osídlení prostoru českým obyvatelstvem. Tyto dva problémy se musely nutně dotknout i problému školství v dosídlených oblastech Slezska.

Opavsko a celé Slezsko prošlo řadou různých společenských systémů, začalo to rozdělením Slezska v roce 1742 a zachováním opavského, krnovského a těšínského knížectví v rakousko-uherském císařství, přes rozpad Rakouska-Uherska v roce 1918 a vytvořením Československé republiky, po ukončení 2. světové války v roce 1945.

Od roku 1918 až do počátku 90. let minulého století došlo k nebývalému rozmachu všech stupňů školské soustavy na celém území Slezska. Rozdílné národní interpretace slezské identity se v meziválečném období ještě více vyhranily. A školství všech stupňů na této skutečnosti mělo naprosto nepřehlédnutelný podíl.

Základním časovým mezníkem mé práce je doba po druhé světové válce v oblasti Slezska. Slezsko je v historii často označováno za teritorium tří národních kultur – české, německé a polské. Hlavním cílem je popsat budování vzdělávací infrastruktury v dosídlených oblastech po druhé světové válce a také sestavit monografii se zaměřením na změny školských soustav, změny osnov a názvů škol.

Práce zahrnuje historické období od vzniku školské infrastruktury v českých zemích, ve Slezsku a jeho okolí, až po dobu po 2. sv. válce. Pro tuto práci jsem si vybrala dvě obce v okolí Opavska, které jsou zajímavé tím, že první obec - Neplachovice, která je mi velmi blízká, je ryze českou obcí, která si zachovala své češství a hlavní vyučovací jazyk češtinu, zatímco na druhé straně stojí obec Závada u Hlučína, která byla zabrána německou říší a vyučovacím jazykem byla němčina. Vedle sebe tedy stojí školství české a německé.

Tuto práci jsem rozdělila do několika časových etap. V první kapitole se věnuji vývoji školství v českých zemích, ale také ve Slezsku a v jeho okolí v letech 1774-1869. Druhá kapitola pojednává o vývoji školství v meziválečném období v českých zemích. Ve třetí kapitole se dozvíme o stavu našeho školství v období okupace německým vojskem. Čtvrtá kapitola již pojednává o vývoji školství na našem území po druhé světové válce.

Abych mohla všechny tyto změny a události do své bakalářské práce zaznamenat, pročítala jsem školní i obecní kroniky, a tím jsem získala mnoho nových a zajímavých informací. Tyto informace jsem čerpala z materiálů uložených v Okresním archívu v Opavě a v Zemském archívu v Opavě. Práce je určena všem čtenářům, kteří se zabývají historickými zvláštnostmi regionu v oblasti školství, výchovy a vzdělávání dětí a mládeže.

1 Budování vzdělávací infrastruktury 1774-1869

Cílem první kapitoly je popis počátku vzdělání na našem území až do roku 1869.

1.1 Vývoj školství v českých zemích

Historie českého školství má dlouhou tradici, školská správa měla řadu podob a prošla velkým množstvím reforem. Již na počátku 9. století vznikaly v české zemi první školy, které díky bratrům Konstantinovi a Metodějovi šířily vzdělání. Byly to tzv. katechumenické školy, kde se vyučovalo jazyku zvanému staroslověnština. Ve středověku měla silný vliv na vzdělávání církev. Vznikaly první vzdělávací instituce, které se budovaly při farách, klášterech či jiných církevních institucích. První školou, jak uvádí legenda z Kosmovy kroniky, se stala latinská škola v Budči, na které údajně získal vzdělání sv. Václav, který byl jedním z nejvzdělanějších panovníků své doby.

Významnou událostí v historii školství v českých zemích bylo založení **Karlovy univerzity**. O vznik univerzity se zasloužil tehdejší panovník českých zemí – Karel IV. Roku 1348 byla Karlem IV., se souhlasem papeže Klementa VI., založena univerzita v Praze. Karel IV. založil univerzitu v první řadě proto, aby poskytovala vzdělání občanům českého království.

V polovině 18. století došlo k podstatným změnám v českém školství. Školních povinností se ujal stát a byla zavedena všeobecná vzdělávací povinnost pro děti poddaných. Důvodem změn v českém školství bylo, že rakouská monarchie si uvědomila, že ve vzdělanosti a vědění je síla moci, především po stránce ekonomické. Silná negramotnost poddaných byla jakousi brzdou ve společenském rozvoji státu. Proto se školství podrobilo rozsáhlým reformám, jejichž cílem bylo vytvořit předpoklady pro vzdělanost nižších vrstev.

Novodobá školská soustava vznikla díky reformám panovnice Marie Terezie. Důležitou událostí v tomto směru se stalo zrušení jezuitského řádu v roce 1773. Tento katolický řád měl na starosti zejména vzdělávání, a to na všech úrovních. První významný zásah státu do školního vzdělávání byl v roce 1774, kdy císařovna Marie Terezie vydala **Všeobecný školní řád pro německé normální, hlavní a triviální školy ve všech císařsko-královských dědičných zemích** (byl publikován pod názvem Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal-, Haupt- und Trivialschulen in den sämtlichen k. k. Erbländern), jímž vyzvala rodiče, aby své děti „ve věku 6-12 let do školy posílali“. Tento rok je běžně považován za počátek povinné školní docházky. Ve skutečnosti šlo spíše o otevření vzdělávání všem dětem, kterým císařovna ještě povinnost školní docházky - z výrazně praktických důvodů, neboť si uvědomovala jak nedostatek škol, tak i učitelů - striktně nenařídila. Protože ale v absolutistické monarchii bylo

slovo císařovny v podstatě zákonem, pořizovaly úřady soupisy dětí školního věku a vytvářely podmínky pro to, aby počet do školy chodících dětí soustavně stoupal. Řád upravoval strukturu elementárních škol, a to trojího druhu (školy triviální, hlavní a normální). Dokument se stal zlomovou reformou pro dějiny školství.

Škola obecná nebo triviální byla zřizována na vesnicích či v menších městech a u každého farního kostela v obci. Probíhala zde výuka náboženství, biblických dějin, čtení či psaní. Děvčata se musela navíc učit šít a plést. V místech s českým obyvatelstvem byl český jazyk vyučovacím jazykem.

Škola hlavní byla vybudována v každém větším městě nebo při klášteře, sloužila jako příprava pro další studia, či jako průprava pro vojenskou službu nebo pro řemeslníky a rolníky. Vyučovaly se zde předměty jako v triviální škole a základy latiny, zeměpisu, přírodopisu, geometrie nebo také základy hospodaření a průmyslu. Byla zde i možnost zakládání samostatných dívčích škol - vzdělávání budoucích učitelek. Vyučovacím jazykem byl český jazyk, a to v 1. a 2. třídě, ve 3. třídě pouze německý jazyk.

Školy normální vznikaly v zemských městech, v místě působení školské komise. Studium na škole dávalo předpoklady pro studium na gymnáziu. V posledním ročníku byl kladen důraz na přípravu pro praktický život. Byly určeny především pro vzdělávání budoucích učitelů. Součástí výuky byl výklad o povinnostech učitelů, metodách výuky a o vedení žáků ke kázni. Vyučovacím jazykem byla pouze němčina.

Kromě povinné školní docházky zavedla Marie Terezie **tzv. vrchnostenský školní patronát**, čímž přenesla zodpovědnost za výstavbu škol a výběr učitelů na bohaté měšťany. Větší školy tak byly více a lépe vybaveny, zakládaly se první školní knihovny a zlepšilo se i postavení učitelů. Bohužel, horší situace panovala na venkově. Školní budovy tam byly v ubohém stavu, často chyběla podlaha a kromě dětí se učitelům pod nohy pletlo všelijaké domácí zvířectvo, přes slepice, po kozy či prasata. Po roce 1848 patronát převzaly obce. Od roku 1864 byl povinně volen školní výbor.

V Českých zemích se školská reforma rozvíjela nadmíru úspěšně, na rozdíl od zemí německých. V našich zemích v posledních desetiletích 19. století vyvrcholil vývoj ve zcela ojedinělou vysokou gramotnost dospělého obyvatelstva. V Čechách bylo roku 1780 zřízeno 12 hlavních škol, 1 891 triviálních a 17 dívčích škol. V roce 1790 bylo již evidováno 20 hlavních škol a 2 168 triviálních škol, v nichž se učilo 142 000 žáků z celkového počtu cca 239 000 dětí školou povinných. Statistika uvádí, že r. 1853 už bylo 61 škol hlavních, 3 431 obecných škol a

49 speciálních dívčích škol. Nutno dodat, že Čechy v té době měly 13 029 obcí, dělených do 1 774 farností a 125 školních okresů. Elementární školství z roku 1774 zůstalo v platnosti do roku 1869.

Reformami Marie Terezie a Josefa II. (nástupce po smrti Marie Terezie) bylo výrazně zkvalitněno dosud existující školství. Reformy byly mysliteli a panovníky chápány jako nástroj k řešení sociální a ekonomické krize. K uskutečnění reform bezesporu přispělo zavedení státního dozoru nad školstvím a nastolení sankcí proti rodičům, kteří své děti v otázce vzdělání zanedbávali a neposílali je do škol.

Reformovalo se i vyšší školství, po zrušení jezuitského řádu v roce 1773 stát začíná zasahovat do školských otázek a podřizuje školy veřejné správě.

V roce 1848, po revoluci, bylo zřízeno nové ministerstvo kultu a vyučování, jehož hlavními prioritami bylo střední a vysoké školství. Na univerzitách zavládlo období akademické svobody. Do popředí se dostává vědecké bádání, které probíhalo na filozofických fakultách, které měly za úkol zabývat se přírodními vědami, filozofií a historií. Funkce filozofických fakult byla v celém rozsahu předána do rukou gymnázií, kde v souvislosti s reformou nastaly změny v jejich obsahu a struktuře. Studium bylo nově ukončováno závěrečnou maturitní zkouškou, jejíž absolvování bylo podmínkou pro přijetí na univerzitu. Další změnou bylo prodloužení studia na gymnáziu na 8 let. Dalším typem středních škol, které měly připravovat absolventy na vyšší studium, se staly **reálky**. Tvořily opak gymnázií. Vyučování bylo zaměřeno na přírodovědně-technické obory a připravovalo žáky na techniku. Oproti gymnáziu studium trvalo jen šest let. Zprvu, pro nedostatek odborných škol, vystupovala reálka jako škola odborná, později se rozvíjela jako škola všeobecného vzdělávání. V polovině 19. století se rozvoj techniky a průmyslu stal podnětem pro založení první české průmyslové školy, vznikají odborné a vyšší dívčí školy.

Za vlády Františka Josefa I. získala církev opět moc nad školskou správou. To bylo dáno dohodou mezi rakouským císařstvím a Vatikánem, podepsanou r. 1855. Jednalo se o tzv. úmluvu pod názvem „**konkordát**“, která byla vyhlášena císařským patentem. Církev, která mimo jiné schvalovala učební materiály, získala velký vliv na dosazování učitelů na volné učitelské pozice. Zrušením absolutismu v roce 1860 a vydáním tzv. prosincové ústavy v roce 1867 vznikly zcela nové předpoklady pro vývoj školství. Ústava zajistila mj. svobodu bádání, dávala šanci k zakládání škol v oblastech, kde byly potřebné. Zaručovala také vyučování v mateřském jazyce.

1.2 Vývoj školství ve Slezsku a otázka „slezské identity“

Slezsko (*slezsky Ślůnsk, Ślůnzek, Ślůnsko, Ślesko apod., Slezsko - německy Schläsing, polsky Śląsk, německy Schlesien, latinsky Silesia*) je oprávněně označováno jako teritorium tří národních kultur – české, německé a polské.

České Slezsko, obvykle označované jen jako Slezsko, v letech 1918 až 1992 označované jako **československé Slezsko**, v době německé okupace (1938–1945) také **sudetské Slezsko**, se rozkládá v jihovýchodní části Slezska patřící k České republice. Má zhruba 1 milion obyvatel. V letech 1918–1928 tvořilo české Slezsko, coby země slezská, jednu ze zemí Československé republiky. Historickým hlavním městem českého Slezska je Opava. Území českého Slezska bylo reformami státní správy po druhé světové válce rozděleno a jeho části připadly různým krajům.

Území dnešního českého Slezska je z větší části totožné s územím bývalého rakouského Slezska a často jsou do něj zahrnovány i moravské enklávy ve Slezsku. Do 13. století byla část českého Slezska (bývalé opavské a krnovské knížectví) součástí Moravy. Od roku 1960 byla převážná část českého Slezska součástí Severomoravského kraje.

Školy, zakládané a řízené od počátku církví, se začaly postupně otevírat i obyvatelům prosperujících měst. Tyto městské školy (farní, elementární) vznikaly při kostelech a velmi často byly umístěny v blízkosti hřbitova nebo přímo na něm. V městských školách, které byly nižšího typu – většinou trojtřídní, se učilo především znalostem pro praktický život, jako např. psaní, čtení, základům počítání a latiny. Na školách vyšších, tzv. latinských, se vyučovalo hlavně v latinském jazyce, který se pro ně stal hlavním vyučovacím předmětem i prostředkem každodenní komunikace. Postupem času docházelo k přidávání nových vyučovacích předmětů, mezi které patřila řečtina, hebrejšтина a základy filozofie. Na všech stupních vzdělání byla velká pozornost věnována náboženství a výuce zpěvu. Lze konstatovat, že na duchovní rozměr výuky byl kladen větší důraz než na praktické vědomosti žáků. Rozkvět městského školství zasáhl i venkov, kde vznikaly venkovské školy, které se tak výraznou měrou podílely na kulturním formování společnosti.

Zlomovým momentem se stala 30letá válka, především její důsledky, která znamenala konec náboženské svobody. Pozvolným krokem zanikaly prosperující protestantské školy, které na nižší vzdělanostní úrovni musely přenechat své místo obnoveným katolickým farním školám či církevním řádům. Výsledkem bylo, že mnoho škol na venkově zaniklo a ve městech se zhoršila sociální situace učitelů i jejich žáků.

Ve středověku se stalo živnou půdou intelektuálního života prostředí univerzit, které svým významem překračovalo regionální rámec. Bylo charakteristické svým univerzalismem, plynoucím z časté migrace studentů v rámci evropských vysokých škol, i užíváním společného jazyka – latiny, která tvořila základ středověkého pohledu na svět. Lze říci, že až do doby 17. století nelze uvažovat o institucionálním vzdělání, které by se nějakým způsobem podílelo na utváření slezské identity u zdejšího obyvatelstva.

V době osvícenství začala vznikat vazba k příslušnému státu obecně, začala se rodit tendence moderního nacionalismu, kdy začíná vznikat trojí interpretace slezské identity – německá, česká a polská. Období osvícenství, které je spojováno s vládou Marie Terezie a jejího syna Josefa II., představuje výrazný zlom ve školství. Jak již jsme se dozvěděli v předchozí kapitole, tento zlom nastal v roce 1774 vydáním školního řádu, kdy došlo k nastolení povinné školní docházky pro děti ve věku od šesti do dvanácti let, která byla realizována v tzv. triviálních školách zakládaných v každé vesnici. Byl to velmi závažný posun ve směru gramotnosti obyvatelstva. Jakož to dokládá i údaj z roku 1831, podle něhož čtyři hlavní a 222 triviálních škol v opavském kraji navštěvovalo 50 000 žáků, což bylo několikrát více než před tereziánskou reformou.¹ Když byla zkoumána školní docházka opavských dětí, zjistilo se, že z několika set dětí školou povinných, jich do školy docházelo pouhých 40. Ostatní musely zůstat doma a pomáhat rodičům, nebo chodily k soukromým učitelům, kterými byli například různí řemeslníci, kteří si tímto přivydělávali.²

Střední školství stále více zaostávalo za nároky ekonomicky se rychle rozvíjející společnosti, která stála na prahu průmyslové revoluce. Nespokojenost s daným školským systémem vyvrcholila v revolučním roce 1848, kdy došlo k radikálním změnám středního školství, a to podle pruského modelu. Došlo ke zřízení osmiletých gymnázií (místo dosavadních šestitřídních) s nižším a vyšším čtyřletým stupněm. Současně se zavedly tzv. reálky, které narušily dosavadní monopol gymnázií na středoškolské vzdělání. S následným vývojem přestala být hlavním vyučujícím jazykem latina, což vedlo k ostrému boji mezi češtinou a němčinou o pozici hlavního vyučujícího předmětu na středních školách.

Slezsko vždy představovalo významnou kulturní oblast s řadou středních a odborných škol, vědeckých společností a ústavů.

¹ GAWRECKI, D. *Školství ve Slezsku a na Ostravsku do roku 1945*, s. 13

² ZUKAL, Josef. *Český kostel a česká škola v Staré Opavě*. Opava: Matice opavská, 1907, s. 20

1.3 Vývoj školství v dosídlených oblastech na Opavsku

Neplachovice

Obec Neplachovice (německy Neplachowitz, polsky Neplachowice) se nachází v okrese Opava, v Moravskoslezském kraji a rozkládá se po obou stranách hranice Slezska a tzv. moravských enkláv ve Slezsku. Žije zde téměř tisíc obyvatel.

Neplachovice mají krásnou a slavnou historii. Obec Neplachovice byla odjakživa vždy ryze česká. První písemná zmínka o Neplachovicích je již z roku 1257, kdy farní kostel v "Niplawitz" držel Řád německých rytířů. To, že v Neplachovicích byla již roku 1257 fara, dokazuje, že osada musela být dosti významná, protože fary bývaly jen ve větších místech. První listina, která hovoří o Neplachovicích jako o obci, je z roku 1374. Roku 1377 bylo Opavsko rozděleno na 3 knížectví: opavské, hlubčické a krnovské. Obec Neplachovice patřila pod pravomoc knížete krnovského, a to až do roku 1850.

Roku 1750 obec Neplachovice přešla do čistě německých rukou a občanům nastaly zlé časy. V roce 1742, za vlády Marie Terezie, bylo odtrženo území Slezska na sever od řeky Opavice a připojeno k Prusku. V roce 1779 byla založena kolonie Neplachovské Zadky.

Přesné datum založení školy v Neplachovicích není známo. Existence školy je doložena právě z doby vlády Marie Terezie, a to školy farní – malé dřevěné chaloupky u kostela. Do této školy docházeli žáci z širokého okolí – Holasovic, Loděnice, Tábora, Štěplovce, Kamence, Skrochovic, Držkovic - a do rozdělení Slezska i z obcí dnes polských – Braníc, Bobolusk a Vysoké.

Ke konci 18. století již vznikaly školy v okolních obcích. V Kamenci se od roku 1790 vyučovalo v obecním domku a selských staveních a v roce 1827 byla postavena školní budova. Podobné to bylo se školou v Loděnici. Po roce 1793 se učilo v doškové chalupě, na jejímž místě byla roku 1852 vybudována nová škola. Poslední se dočkali své školy obyvatelé Holasovic. Od roku 1837 probíhalo vyučování po domech a od roku 1840 v budově jednotřídní školy.

V listině triviální školy farní v Neplachovicích z roku 1834 je uvedeno, že do školy docházelo 120 žáků z Neplachovic, 94 z Holasovic, 34 z Držkovic a 26 z Neplachovských Zadků. Ovšem docházka do školy byla velmi špatná, proto se děti mohly učit v jedné třídě. V této listině je poznamenáno, že stav školní budovy je velmi chatrný. Proto se tehdejší učitel r. 1836 zasadil o postavení nové školy; byla to zděná budova s jednou učebnou, skrovně vybavená starým nábytkem, s bytem pro učitele a dřevěnými záchody.

Obec Závada na Hlučínsku

Oblast, dnes označována jako **Hlučínsko** (tento název se objevuje až po roce 1920), původně patřila Českému království a společně s ním připadla habsburské monarchii. V roce 1742 ji získalo Prusko (během prusko-rakouských válek). Održením od českých zemí se Hlučínsko dostalo do kulturní, jazykové, a jako silně katolická oblast, i náboženské izolace. I přes odloučení od zemí Koruny české si Hlučínsko zachovalo svou moravskou řeč, víru i zvyky. Německý jazyk používali obyvatelé jen při styku s úřady. Místní obyvatelé, kdysi se jim říkalo „mulaři“ a „škoprtáci“³, se s pruským státem sžili natolik, že když bylo později Hlučínsko připojeno k Československu, rozhodně to nevnímali jako osvobození nebo návrat ke staré vlasti.

S tímto složitým historickým vývojem Hlučínska bylo především školství silně ovlivňováno národnostními, jazykovými i náboženskými konflikty. Před první slezskou válkou, za vlády Habsburků, se o školství na tomto území ani nedá hovořit. Fungovalo zde jenom několik církevních škol, docházka nebyla povinná a vyučovalo se jenom v období, kdy nebylo dětí potřeba k práci na polích. Po zabrání území Pruskem, které mělo povinnou školní docházku již od roku 1717, byla na Hlučínsku zřízena síť škol, zpočátku především ve farních obcích. Vyučovacím jazykem zde byla němčina a moravština, velký vliv na vzdělání měli katoličtí kněží a náboženství bylo věnováno několik vyučovacích hodin týdně. V roce 1842 bylo vydáno nařízení o užívání německého, českého i polského jazyka v národnostně smíšených školách. V roce 1872 byl český (moravský) jazyk ve školách zakázán.

Obec Závada (německy Zawada-Beneschau, polsky Zawada, ve starších dobách též označovaná jako Zavadka). Obec Závada je malá, poklidná vesnice nacházející se téměř 30 km od Opavy, patřící do správního obvodu Hlučín, v kraji Moravskoslezském.

Není přesně zjištěno, kdy byla obec Závada založena. První písemná zmínka o obci pochází již z roku 1349, kdy náležela rodu vzdělaných a vlastenecky smýšlejících šlechticů Drahotušů. Bohužel, za jejich vlády byla obec zpustošena. Od roku 1499 se na závadské tvrzi vystřídali čtyři majitelé. Teprve v roce 1527 opět koupili Závadu zpět k benešovskému panství bratři Jan a Vavřinec z Drahotuš. Město Opava od Závady vybíralo za údržbu mostů a silnic poplatek ve formě mostního žita⁴. V roce 1865 v Zavadě vznikla škola.

³SOKA Opava, MNV Závada, inventární číslo 12, *Kronika obce Závada 1920, 1945-1976*

⁴ vysv. - naturální dávka ve formě obilí za údržbu mostů a cest.

2 Budování vzdělávací infrastruktury 1869-1938

V následující kapitole se dozvídáme o vývoji školství na našem území v druhé polovině 19. století, o vzniku samostatného československého státu až po okupaci německým vojskem.

2.1 Školství v českých zemích po roce 1869

Dne 14. května 1869 byl vydán nový školský zákon, podle kterého byla vytvořena soustava národního školství. Zákon vznikl v době, kdy byl ministrem vyučování Leopold Hasner, proto byl také označován jako „Hasnerův zákon“, nebo „květnový zákon“, nebo také velký říšský zákon. Tímto školským zákonem:

- byla zavedena povinná osmiletá školní docházka od 6 do 14 let
- byly zřízeny státní školy obecné a školy měšťanské
- byly ustanoveny nové vyučovací předměty: přírodopis, zeměpis, dějepis, měřictví, tělocvik, ruční práce
- byla stanovena nejvyšší úvazková míra pro učitele – 30 hodin týdně
- byl stanoven nejvyšší počet žáků ve třídě – 80
- učitelé se vzdělávali na čtyřletých učitelských ústavech
- první stupeň se stal součástí osmileté povinné školy
- významně se rozšířil obsah vzdělávání.

Školy obecné (německy Volksschule) byly zřizovány v místech, kde do vzdálenosti 4 km bylo nejméně 40 dětí školou povinných. Vznikaly tedy hlavně na vesnicích. Obsah vzdělání na obyčejných školách obecných tvořily jazyk, počty, reálie, psaní, geometrie, zpěv, tělesná výchova a nesmělo chybět náboženství. Jednalo se tedy o primární vzdělávání dětí. Měšťanské školy (tzv. měšťanky, německy Stadtschule) nabízely dětem daleko vyšší vzdělání. Mezi vyučovací předměty patřily: náboženství, jazyk a písemnosti, zeměpis, dějepis se zřetelem k vlasti a vlastenecké ústavě, přírodopis, aritmetika, geometrie, vedení knih, kreslení od ruky, krasopis, zpěv a tělocvik. Dívky se navíc učily ženským pracím a nauce domácího hospodářství. Zvlátností bylo oddělení dětí podle pohlaví, tzv. koedukace.

V roce 1870 byl vydán Řád školní a vyučovací pro obyčejné školy obecné, kterým se řídila základní pravidla chování ve škole. Řešil povinnosti dětí a učitelů a zavedl zákaz tělesných trestů.⁵ Hlavním úkolem nového školního zákona bylo zesvětštění a zestátnění škol. Dalším

⁵ VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. A KOLEKTIV Pedagogika pro učitele - Školský systém v českých zemích. 1 vyd. Praha, Grada Publishing, a.s., 2007. s. 73-74

významně pozitivním aspektem bylo zavedení povinné školní docházky, tím se zvýšil stupeň obecného vzdělání. Došlo ke zkvalitnění vzdělání učitelů, dosavadní preparandy byly nahrazeny vzdělávacími učitelskými ústavy, které byly na úrovni středních škol. Byl zaveden pravidelný učitelský plat. Učitelům obecných a měšťanských škol bylo umožněno vysokoškolské studium. Povinnost školní docházky vznikla až po roce 1869 a bylo ji možno uskutečnit trojím způsobem. Měšťanské školy byly zřízeny jako osmileté, jako tříleté samostatné, nebo jako tříleté spojené s pětiletou obecnou školou. Škola obecná i měšťanská dávala poměrně ukončené vzdělání bez předpokladů k dalšímu studiu. To znamená, že jedinou cestou k vysokoškolskému vzdělání bylo studium na střední škole. Takto zavedený školský systém byl v době první republiky upraven a zůstal nezměněn až do roku 1945.

V roce 1883 došlo k novelizaci říšského zákona, která výrazně zasáhla do průběhu školní docházky. Znovu byly zavedeny tzv. úlevy. Záleželo jen na rodičích, zda požádají školu o jisté úlevy. To bylo možné jen u dětí, které již školu navštěvovaly šest let. Novelou byl také omezen rozsah vzdělání a zmenšily se požadavky na učitele. Přínosem novely bylo zlepšení organizace měšťanské školy. Zákonem z roku 1869 byla měšťanská škola brána jako obměna obecné školy, novelizací však byla pojata jako škola vyšší, která žáky připravovala zejména pro průmysl, zemědělství a studium na učitelských ústavech a odborných školách, které nepožadují studium ze střední školy.

Vzdělávací obsah na středních školách nestačil, a proto byla rozvinuta reálka, která se stala plnohodnotnou střední školou. Vznik reálných gymnázií měl tak velkou výhodu: vstup na vysoké školy obou směrů (univerzitní a technický) bez odlišných zkoušek. To způsobilo, že o studium na reálných gymnáziích byl velký zájem, a proto docházelo ke zřizování dalších institucí a počet těchto škol se neustále zvyšoval.

Na konci 19. století byly v českých zemích zavedeny také první dívčí střední školy.

2.1.1 Školství ČSR v meziválečném období (1918-1938)

Během první světové války došlo k rozpadu Rakouska-Uherska. 28. října 1918 byl v Praze vyhlášen samostatný československý stát, který představoval významnou změnu v životě československých obyvatel. Vývoj politického a správního systému byl silně ovlivněn obdobím, ve kterém Československá republika vznikala. Důležitou institucí ve vývoji správy ČSR představoval Národní výbor, který svou činností zastupoval parlament a vládu. Vznikl v roce 1916.

Otázky školství a kultury spadaly do politické správy. Nejvyšším orgánem, který se staral o tyto oblasti, bylo ministerstvo školství a národní osvěty. Otázka školství byla v období první republiky definitivně upravena v roce 1920 zákonem č. 292/1920 Sb., kde je přesně uvedeno: „*Státu přísluší nejvyšší správa veškerého vychování a vyučování a dozor k němu. Správu tu vykonává stát ministerstvem školství a národní osvěty.*“⁶

System školství v předválečném Československu byl spravován pomocí tzv. školních rad. Tyto organizace se rozčleňovaly na tři stupně, a to na zemské školní rady, okresní školní výbory a místní školní rady.⁷

V roce 1919 byl vydán zákon o menšinových školách, který pečoval nejen o české menšinové školství, ale o školství všech národnostních menšin žijících na území československého státu. V každé obci, kde žilo nejméně 40 dětí jiné národnosti, měla být taková škola zřízena. Tento zákon usiloval především o prosazení požadavků české národnosti v oblastech, kde se dosud zdržovalo německé obyvatelstvo, školy se zde dosud nenacházely a byl zde dán volný průchod germanizaci.

Vydáním tohoto zákona došlo k velkému vzrůstu počtu českých obecných škol ve srovnání s obdobím Rakouska-Uherska. V této době můžeme být svědky odchodu mnoha českých dětí z dosavadních německých škol do škol českých. Tento vývoj, společně s nevelkým počtem školou povinných dětí v důsledku nízké porodnosti během světové války, měl za následek postupné uzavírání tříd na německých obecných školách, či dokonce v některých případech úplné uzavření německé školy. Nový zákon navíc umožňoval za určitých okolností i vyvlastnění nemovitosti za účelem zřízení menšinové školy. Bohužel, tyto situace dále vyostřovaly již tak napjaté vztahy mezi českým a německým obyvatelstvem.

Všechny tyto úpravy byly zakotveny v tzv. **Malém školském zákonu** z roku 1922, který platil do roku 1945. Byl takto označován proto, že zaváděl pouze malé opatření v doposud platném říšském zákoně z roku 1869. Nastolil osmiletou školní docházku na celém území ČSR. Dále zrušil novelu z roku 1883, a tím i úlevy ve školní docházce. Celkový obsah vzdělání a výchovy byl zaměřován národně a republikánsky. Do školní výuky zavedl dva nové předměty – občanskou nauku a výchovu. Větší důraz byl kladen na praktickou orientaci výuky, to znamenalo ruční práce pro chlapce a domácí nauku pro dívky. Velkou změnu představovalo

⁶ Zákon 292/1920. Epravo.cz [online]. [cit. 2015-11-21]

⁷ Pozn. - místní školní rady se nacházely v každé obci, kde sídlila škola a plnila funkci veřejného úřadu. Působnost okresních školních výborů se vztahovala na jednotlivé okresy Československého státu. Nejvyšší úroveň školských úřadů představovaly zemské školní rady.

snížení počtu žáků ve třídě, navíc norma zavedla smíšené třídy. Zákon se ovšem týkal i pedagogických pracovníků. Jeho zavedením došlo k zrovnoprávnění postavení učitelů a učitelek.

Malý školský zákon ovšem nesplnil zcela představy o reformě školského systému. Jak už z názvu vyplývá, šlo pouze o částečné změny, které ani zdaleka nenaplnily veškerá očekávání.

Snahou československé vlády bylo dát všem žákům všeobecné základní vzdělání. V květnu roku 1930 byly vydány učební osnovy pro obecné školy, které byly platné do roku 1933. Ministerstvo ovšem vytvářelo pouze jakýsi základní rámec osnov, které měli rozvádět pedagogové, kteří se za tímto účelem měli scházet na speciálních poradách. Takto vytvořené učební plány měl za úkol potvrzovat okresní či městský školní výbor. Výnos o učebních osnovách měl platit pro celé území Československé republiky.

Významným zákonem z tohoto období je zákon o újezdních měšťanských školách z roku 1935. Tímto zákonem vznikla újezdní školní rada, která plnila funkci správního orgánu pro školní újezd i školní obec. Zákon dále upravoval zřizování měšťanských škol v malých venkovských obcích.

2.2 Školství ve Slezsku v období 1869-1938

V roce 1880 byla založena Ústřední Matice školská, která napomáhala vzniku tzv. menšinových českých škol, které měly přispět ke snazšímu průniku češtiny do školství. Pro Moravu a Slezsko byla zřízena Matice moravská a Matice opavská⁸, které úzce spolupracovaly s Ústřední Maticí školskou. Hlavním posláním těchto institucí bylo zakládat a vydržovat české menšinové školy v národnostně smíšených regionech.

České Slezsko bylo národnostně smíšeným územím, kde si vedle české a polské menšiny udrželi majoritní postavení Němci. V tomto regionu sílila germanizace. Idea slezanství byla postupně nahrazována německou, českou nebo polskou slezskou ideou. Jako velmi diskriminující bylo pro Čechy nařízení Zemské školní rady z roku 1872 – tzv. lex Zeynek. Podle něj byl povinně zaváděn německý jazyk do všech českých a polských škol nejnižšího stupně, kde se vyučovalo mateřským jazykem. Vůbec se přitom nebral ohled na počet obyvatel české a německé národnosti v dané obci.

Po vzniku Československa a za pomoci vlády byly ve Slezsku zakládány české obecné i mateřské školy, vznikaly nové střední odborné školy (např. v Opavě průmyslová dívčí škola,

⁸ Pozn. - jako jediná instituce, která v této době vyvíjela vlastivědnou aktivitu, kdy od roku 1892 vydávala Věstník Matice opavské

vyšší hospodářská škola nebo česká škola pro ženské povolání). Statistické údaje potvrzují vztah mezi českými a německými školami⁹ za vyvážený, jenže ze strany Němců to bylo přijímáno s velkou trpkostí. Např. to byla úprava středního školství z roku 1923, podle které byl zaveden státní jazyk československý jako povinný jazyk na všech středních školách s jiným vyučovacím jazykem než československým. Na druhé straně tento zákon zaváděl němčinu jako povinný předmět na středních školách s československým vyučovacím jazykem.

Když se zamyslíme nad úlohou školství od 18. století do počátku 20. století při formování všech tří národních slezských identit, pak můžeme jen říci, že vzdělávací systém se na tomto procesu podílel velkou měrou, kdy v průběhu 19. století se jeho aktivita neustále zvyšovala. Bohužel, do této situace zasáhla první světová válka, Slezsko bylo rozděleno mezi tři státní celky, kde ani v jednom neexistovala národnostně homogenní skladba obyvatelstva.

2.3 Školství v obcích na Opavsku 1869-1938

Neplachovice

Koncem 19. a počátkem 20. století se silně projevoval v okolních obcích germanismus, česká příjmení se poněmčovala a ve školách se začalo vyučovat německy. Neplachovice si pevně udržovaly své češství. I zde začaly působit germanizační snahy a v roce 1900 při sčítání lidu se přihlásilo k Němcům 21 občanů (tj. 3 % obyvatel), v roce 1910 již 104 Němci (tj. 14 % obyvatel). V obci byl zřízen německý nacionální spolek Nordmarka, jehož hlavním úkolem bylo přeměnit českou školu na německou, což se však díky jistým občanům Neplachovic nepodařilo.

Nordmanka (1893) byla ve Slezsku nejvýznamnějším obranným spolkem, který vznikl odštěpením od místních poboček Deutscher Schulverein v Opavě, a poté v celém Slezsku. Jedním z charakteristických rysů společenských a politických proměn českých zemí v 19. století (období od Velké francouzské revoluce do 1. světové války), spjatých s formováním občanské společnosti a její nacionalizací, je vznik a rozvoj spolků a spolkových aktivit. U Němců, stejně jako u Čechů, je spojen hlavní rozvoj spolkové činnosti s liberalizací politického života, kdy aktivně rozvíjející se spolková síť měla velmi podobnou strukturu jak v německé, tak v české společnosti. Spolek představoval dobrovolné sdružení jednotlivců, vytvořené pro společné cíle, současně však v rámci spolku docházelo k vědomému a nenařízenému setkávání jeho členů. Spolky tak hrály významnou roli při prosazování zájmů jednotlivých skupin

⁹ GAWRECKI, D. Školství ve Slezsku a na Ostravsku do roku 1945, s. 16 (pozn. - v roce 1933 bylo v Opavě 15 německých měšťanských a obecných škol a 12 českých, kromě toho bylo v provozu 8 německých a 12 českých mateřských škol.)

obyvatelstva a rozšiřování jejich myšlenek a názorů. Po mnichovském diktátu v roce 1938 spolky postupně ukončily svou činnost.¹⁰

Rok 1931 zaznamenává hospodářskou krizi. Nejvyššího vrcholu dostupuje krize v roce 1935, kdy je v obci zaznamenáno celkem 20 úplně nezaměstnaných dělníků.

Hlučínsko – obec Závada

Po připojení Hlučínska k Československu v roce 1920 se stalo hlavním cílem počestění zdejšího školství ovlivněného 178 lety pruské vlády. Program budování hlučínského školství měl tři základní body: „počestit, rozšířit, povznést.“¹¹ Ve všech školách byla zavedena čeština jako vyučovací jazyk a do oblasti bylo povoláno mnoho učitelů z vnitrozemí; němečtí učitelé mohli vyučovat jenom některé předměty, nebo dokonce museli odejít. To vyvolalo značné pobouření místních obyvatel, kteří (ačkoliv jinak hovořili česky) se nechtěli vzdát německého vzdělávání svých dětí.

„Když jsme přišli poprvé na Hlučínsko dne 4. února 1920, očekávali jsme, že budeme domácím lidem vítáni jako osvoboditelé. Byli jsme však velmi zklamáni, když jsme viděli většinou jen nevlídné pohledy. Zdejší lid mluvil sice česky, jak si sám říkal - moravsky, cítil však německy. Za těch 178 let německé nadvlády se tak přizpůsobil, a tak si navykl na Německo, že pojem jiné vlasti mu byl cizí. A jak by ne, když byl ve školách německy vychováván, na vojně sloužil Němcům, na práci a za obchodem chodil do Německa. Byl též německou propagandou tak zpracován, že v Čechách viděl vetřelce a okupanty. Proto se také tak k nám choval. Český učitel nemohl zde tenkrát naleznouti ani bytu a stravy. Silnou oporou oné protičeské nálady bylo zde sousední Německo, jakož i poněmčená Opava. Pozice českého exponovaného pracovníka, a zvláště učitele, byla velmi těžká, neboť se setkávala s odporem a nenávistí ve škole i mimo ni.“¹²

Stávkou školních dětí (respektive rodičů, kteří je odmítali do školy posílat) zastavily až pokuty neposlušným rodinám. Ve snaze zajistit dětem vzdělání v němčině, podnikali rodiče všemožné kroky, např. žádali o zřízení menšinových škol, posílali děti do německých škol v Opavě nebo jim zajišťovali soukromé vyučování.

¹⁰ GAWRECKÁ, Marie. Spolkový život Němců v českých zemích a v Československu, s. 12, 15 v Československu)

¹¹ PLAČEK, Vilém. Prajzáci II, aneb, Hlučínsko ve staronové vlasti 1920-1938. Háj ve Slezsku: Maj-Tiskárna, 2007. ISBN isbn978-80-86458-24-3.

¹² STUHLÝ, V. Čím se lišil ve školství na Hlučínsku květen 1945 od února 1920. In Krajem za Opavicí: (Příspěvek k poznání Hlučínska). Ostrava: Zemská rada osvětová v Ostravě, 1947. 49 s. Osvěta lidu; sv. 2., s. 9-10

Rozvoj českého školství na Hlučínsku byl státem podporován nejen na úrovni základního vzdělání, ale byly zřizovány i vyšší školy a učiliště. V roce 1929 byla většina škol na Hlučínsku postátněna, to jim přineslo více peněz, lepší vybavení, ale také daleko větší vliv československého státu. Někteří rodiče začali své děti posílat k příbuzným do Německa, kde navštěvovaly místní školy. V roce 1938 byly české školy plně germanizovány.

Nezaměstnanost a bída za první republiky doléhala na zdejší obyvatelstvo Hlučínska. V letech 1937-1938 byli obyvatelé nuceni hledat si práci za hranicemi, a to v sousedním Německu, kde ji také našli. Tito lidé byli silně ovlivněni německou propagandou vůči našemu státu. Značný počet rodin odešlo či odjelo, z důvodu blížící se války, do Německa. Jen několik málo občanů v obci zůstalo, nevěřili totiž v hitlerovské fašistické Německo.

3 Budování vzdělávací infrastruktury 1938-1948

Tato kapitola pojednává o období velmi nepříznivém pro české školství a vzdělanost našeho národa. V souladu se záměrem postupné germanizace a likvidace českého národa dochází v tomto období k zásadnímu omezení výuky českého jazyka. Téměř sedmiletá okupace způsobila nejen citelné škody na majetku, ale také škody morální, zejména v řadách mládeže, která byla zbavena možnosti vyššího vzdělání.

3.1 Období protektorátu Čechy a Morava 1938-1945

Území protektorátu bylo složeno ze dvou zemí - Čech a Moravy. Celá tato oblast byla okupována nacistickým Německem, a to od 15. března 1939 až do 9. května 1945, kdy bylo Československo osvobozeno. Protektorát vznikl 16. března 1939 na území českých zemí následkem mnichovské dohody. V okupovaném Československu zůstala protektorátní vláda, kterou doplňovala říšská správa, v jejímž čele stál říšský protektor. Školská správa se stejně jako zbytek československých správních orgánů dostala pod nacistickou nadvládu.

Po vyhlášení protektorátu Čechy a Morava došlo k velkým změnám ve školské správě, ale také v oblasti správní. Otázky školství, které byly v pravomoci české vlády, přešly do kompetence Velkoněmecké říše. Protektorátní ministerstvo školství a národní osvěty začalo prosazovat politiku Velkoněmecké říše, která bohužel vedla k pomalé likvidaci českého školství. Následkem toho došlo k rychlému snížení počtu českých škol, na druhé straně bylo zaznamenáno razantní navýšení počtu německých škol.

V roce 1942 došlo k rozpuštění zemských školních rad. Veškerá pravomoc a rozhodování týkající se oblasti školství, které do současné doby spravovaly zemské školní rady, přešly do kompetence ministerstva. V roce 1943 dochází ke zrušení okresních školních výborů, místních školních rad a místních výborů, pravomoc nad těmito úřady byla svěřena do rukou nově zřízeného školského oddělení na úrovni okresů a starostům na úseku obcí. Rok 1943 se stal přelomovým, došlo k vyhlášení totální války. Před rokem 1943 byla hlavní motivací k proměně podoby školství převážně politika a ideologie. Naopak po roce 1943 souvisela přímo s válkou a děním na frontách.

Ke změnám ve školství došlo již po uzavření mnichovské dohody. Velký počet škol byl přesunut ze zabraného pohraničí do stále československého vnitrozemí. V případě některých škol již nesměli být přijímáni noví studenti, což vedlo k postupnému zániku škol. Učitelé a žáci navštěvující vyšší ročníky středních a odborných škol byli nasazováni na práce v rámci válečných potřeb. Německým úřadům se podařilo nejen snížit počet žáků na protektorátních

školách, ale také došlo k navýšení počtu pracovních sil. Okupační moc tvrdě potírala jakékoliv protiněmecké projevy na školách, jako například zesměšňování árijského pozdravu. Na základě podezření nebo udání z protiněmeckých činů mohlo dojít k uzavření celé školy a jejím studentům bylo později zakázáno dostudovat na jakékoliv jiné škole.

Novým cílem ve školském systému bylo vypěstovat v žácích věrnost k Velkoněmecké říši. Nová společnost se měla stát zcela poslušnou vůči svým novým vládcům. Rostl počet příznivců Německa, vzdělání českých obyvatel bylo potlačováno, tím docházelo k postupnému rušení a omezování českých škol. Podle německého vzoru byly obecná a měšťanská škola poněmčeny, později byla měšťanská škola přejmenována na tzv. školu hlavní. Rovněž někteří vybraní učitelé se museli účastnit speciálních školení. Učitelé byli prověřováni ze znalosti němčiny, rasového původu a politické příslušnosti. Došlo ke změnám obsahu předmětů a zvýraznění role německého jazyka v jejich výuce. Z vyučovacích předmětů byly vyloučeny české národní dějiny a dějiny literatury – namísto nich byla vyučována tzv. lokální výchova, která obsahovala Němci upravená historická a literární témata se soudobými úvahami.

Celkový dopad druhé světové války v oblasti školství byl jako v ostatních oblastech velmi zničující. Nejvýznamnějším počinem se stalo uzavření vysokých škol v roce 1939. Vedle rušení a zavírání středních škol dochází i k zabírání školních budov, které jsou potom využívány pro válečné účely. Budovy jsou využívány jako kasárna, lazarety či je v nich zaváděna válečně důležitá výroba. Některé školy jsou takto během let 1939 až 1945 obsazeny armádou i několikrát. K výraznějším změnám systému základního a středního školství nedošlo.

3.1.1 Školství v ČSR v letech 1945-1948

Poválečné období bylo charakterizováno odstraňováním válečných škod, které se projevily jak po stránce hmotné, tak po stránce duchovní a vzdělanostní. Československá republika se potýkala s finančními potížemi, což se projevilo taktéž v oblasti školství. Změny v československém školství nastaly okamžitě. Došlo ke zrušení německých škol a obnovení zavřených českých vysokých a dalších stupňů škol. Jediným řešením, jak postavit opět školskou správu na nohy, bylo vytvoření jednotné školské soustavy.

Za hlavního představitele reformátorů školské správy byl označován Zdeněk Nejedlý, který od května roku 1945 zastával funkci ministra na nově obnoveném ministerstvu školství a osvěty

(Ústavní dekret prezidenta republiky č. 1/1945 Sb., O organizaci vlády a ministerstev v době přechodné).¹³

V letech 1946-1948 se do prosazování reformy zapojovaly politické strany, církve, ale také ministerstva. Prezident republiky, E. Beneš, přijal v roce 1947 delegaci Svazu zaměstnanců školství a osvěty (Revolučního odborového hnutí) a rozhodl se dát souhlas s provedením jednotné školy s možností výjimek.

V roce 1946 byly zákonem č. 100/1946 Sb. založeny pedagogické fakulty při univerzitách v Praze, Brně, Olomouci a Bratislavě. Měly sloužit především pro vzdělání učitelů.

3.2 Školství ve Slezsku v období nacistické okupace (1939-1945)

Školní rok 1938/1939 byl poznamenán již od samého počátku stupňujícím se napětím mezi českým a německým obyvatelstvem slezského pohraničí. Emoce přerůstaly v teror a násilí. Čeští učitelé státních menšinových škol byli v té době vyzváni, aby ubytovali své rodiny za pásmem československého opevnění. Na Hlučínsku se aktivizovaly početnější skupiny Němců k nejrůznějším formám odporu. Ve školách se to projevovalo úbytkem žáků, rodiče je odmítali posílat do českých škol. Po Mnichově bylo Hlučínsko obsazeno německou okupační armádou. Opavsko vytvářelo spolu s dalšími okupovanými okresy sudetskou župu.

S příchodem německé armády se český život v obcích zastavil. Okamžitě byly zrušeny všechny mateřské školy, všechny menšinové školy, větší část obecných škol v národnostně smíšených obcích a všechny střední školy. Obecné a měšťanské školy byly přeměněny na německé, dostaly německé učitele a čeští učitelé, pokud neodešli, byli propuštěni. Pro nedostatek německých učitelů nastoupili na jejich místo i mnozí bez učitelské kvalifikace. Násilné poněmčování českých škol vyvolalo v mnoha obcích opavského okresu značné pobouření a vedlo k protestním akcím.

Vypukla druhá světová válka a němečtí nacisté potřebovali na okupovaném území nejen klid, ale i pracovní sílu českých rukou pro válečnou mašinerii. Navíc začali němečtí učitelé odcházet na frontu a náhrada za ně nebyla.

V roce 1940 začaly německé úřady vyvíjet na české studenty silnější tlak, znemožňovaly jim cestu přes hranici a od tohoto roku byli čeští studenti pod zvýšenou kontrolou místních policejních orgánů. Stejného roku úřad říšského komisaře pro sudetské území oznámil z ústního příkazu říšského ministra pro vědu, školství a osvětu, že v oblastech osídlených Čechy se má

¹³ Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy: Ministři školství od roku 1848 (online), (cit. 25. 5. 2010). Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/ministri-skolstvi-od-roku-1848>

na obecných školách vyučovat česky. V tomto roce byly pro obecné školy s českým jazykem vyučovacím vydány učební osnovy a byl stanoven učební plán, který byl v roce 1942 upraven ve prospěch německého jazyka. Na české školy byli pak ustanovováni ve větší míře čeští učitelé. Správu škol však měli ve svých rukou vždy Němci.¹⁴

Stav německých učitelů na českých školách ve vládním obvodu Opava uvádí následující tabulka:

školní rok	němečtí učitelé	čeští učitelé
1940/41	176	443
1941/42	89	432
1943/44	37	469

Tabulka č. 1

V roce 1941 bylo z podnětu říšského protektora vydáno nařízení, podle kterého byla zakázána docházka českým studentům ze Sudet do protektorátu. Rodiče, kteří na této docházce trvali, se museli vystěhovat za svými dětmi.

Nacistická školská politika měla různá měřítká. Tvrdší byla v oblastech s menším počtem českého obyvatelstva, opatrněji si počínala v místech s kompaktním českým osídlením, ve kterém museli Němci dočasně respektovat přání českého obyvatelstva a české školy trpět. Odlišné postoje k českému školství zaujímalí říšští a sudetští Němci. Říšský Němec ve funkci vládního prezidenta v Opavě, postupoval vůči českému obyvatelstvu i českým školám mnohem umírněněji nežli sudetský Němec v téže funkci.

Od roku 1945 se již na českých (ale i na německých) školách nevyučovalo. Do škol se nastěhovali utečenci z oblastí Horního Slezska a němečtí vojáci. Důvodem bylo, že čeští učitelé byli povoláni na zákopové práce, proto docházelo k omezení či k úplnému zrušení výuky.

Čeští učitelé působili na okupovaném území Opavska nejen na žáky, ale i na dospělou českou mládež, se kterou se stýkali, se kterou žili a s níž je spojovala četná přátelství. Němci však považovali učitele za svého nepřítele. Avšak učitelstvo jako celek na okupovaném území nezklamalo. Drtivá většina českých učitelů si uchovala své národní a lidské cítění a důstojně se zhostila úkolu vychovatelů české mládeže.

¹⁴ SOkA Opava, Okresní národní výbor Opava, Holuša Vlastimil, *Školství na Opavsku*, pozn. ve školním roce 1940/41 bylo na Opavsku 43 obecných škol s českým jazykem vyučovacím, které navštěvovalo 3624 žáků

V období před 2. světovou válkou i během ní byla velká většina obyvatel Slezska německé národnosti. V Dolním Slezsku (západní části Slezska) už Slezané de facto vymřeli koncem 19. století, v Horním Slezsku byla situace jiná - převažovali tam Poláci. V západní části tohoto území byla většina obyvatel německá, ale ve východní části území, tzv. „Ostoberschlesien“, převažovali Poláci. V západní části rakouského Slezska žili v okolí Jesenicka a Opavska převážně Němci, ale v jihovýchodní části Opavska převládali Češi. Ve východní části rakouského Slezska, na Těšínsku, převažovali Poláci a Češi, ale žili tam také Němci.

Druhá světová válka byla pro polské obyvatelstvo Slezska velkou pohromou, bylo vysídlováno do Polska, nebo bylo jinak terorizováno. Obyvatelstvo Slezska české národnosti mělo menší problémy, to však neznamenalo blahobyt. Velká většina „Slezanů“ však byli Němci, a to je hlavní důvod slezské problematiky. Po celou dobu trvání války, až do německé kapitulace 8. května 1945, bylo Československo rozděleno na protektorát Čechy a Morava a Slovenský stát. Po porážce Německa musela většina obyvatel německé národnosti opustit toto území a odejít do Německa, čímž započal zánik „Slezanů“, respektive „původního lidu ze Slezska“. Do Dolního Slezska, které bylo vylidněno od německého obyvatelstva, se přistěhovali lidé z východní části Polska. V Horním Slezsku (polské části) smělo mnoho Němců zůstat, podmínkou bylo alespoň částečně umět slovanskou verzi slezského jazyka (Němci ze Slezska používali tzv. slezskou němčinu), polský jazyk nebo mít polské příjmení.

3.2.1 Školství po osvobození Slezska (1945-1948)

Jaro 1945 přineslo obyvatelstvu Slezska toužebně očekávané vítězství Sovětské armády nad fašismem. Nová doba, vykoupená nesmírnými obětmi hrdinné sovětské armády, byla počátkem nové etapy v historii Slezska. Bohužel se však svobody všichni nedočkali, jelikož položili své životy v boji proti násilí a bezpráví. Někteří z nich zahynuli v koncentračních táborech.

Válečná vichřice, která se přehnala územím Slezska, zanechala citelné škody na majetku. V troskách ležely budovy škol. Jen na Opavsku bylo vážně poškozeno přes 80 škol.

Okupace způsobila také škody morální, zejména v řadách mládeže, která byla zbavena možnosti vyššího vzdělání.

Po osvobození se začali vracet učitelé, jejichž první starostí byla obnova vyučování. S pomocí občanů a nově se tvořících národních výborů byly odstraňovány největší škody na školních budovách. V opavském okrese s původním českým obyvatelstvem bylo vyučování na obecných školách obnoveno ihned. V obcích, ve kterých byly školní budovy zničeny, se

vyučovalo v náhradních objektech (např. v hostinci, ve starém pivovaru, v budově zámku, nebo dokonce pod širým nebem).

V prvních dnech po osvobození se školství ve Slezsku vyvíjelo zcela živelně. Po příchodu zmocněnců ministerstva školství a osvěty byly učiněny první důležité kroky k zajištění řádné organizace v systému školství ve Slezsku a jeho okolí. Byly obnoveny také okresní školní výbory. Během školního roku 1945/1946 postupně zahájilo činnost několik mateřských, obecních, měšťanských a středních škol.

Válka zanechala hluboké šrámy v mnoha obcích, které ležely na hlavních směrech útočné operace. Tato cesta byla poznamenána spáleništi, troskami domů a nezměrným utrpením lidí.

Proto vznikla akce „**BUDUJEME SLEZSKO**“, která byla vyhlášena 23. září 1945 na Ostré Hůrce u Opavy. „Budujeme Slezsko“ byla rozsáhlá akce, která vznikla z vlastní iniciativy některých kulturních pracovníků a ostravského rozhlasu, k obnově slezských měst a obcí poškozených během druhé světové války; mezi hlavní iniciátory patřili Jaroslav Šajnar a Helena Salichová. Organizovali mimořádné sbírky, kulturní programy či výstavy uměleckých děl s následnou aukcí. Výtěžek byl věnován válkou zničeným obcím. Nejvíce byly tehdy postiženy okresy Opava, Bílovec, Hlučín a Krnov.¹⁵

Druhou neméně významnou akcí bylo v roce 1946 přejímání kmotrovství měst Čech a Moravy nad obcemi Slezska. Tak jako se při křtu kmotr stává patronem nad kmotřencem, zde dárce přebíral obdobný patronát nad válkou poškozeným městem či obcí nebo jen pobořenou školou. Šlo o symbolickou a morální, ale také o významnou materiální pomoc sesterských měst Čech a Moravy obcím a školám ve Slezsku. Za kmotry se hlásila větší města nebo celé okresy zastoupené ONV. Akce byly zaměřeny hlavně na pomoc školám. Vedle financování staveb a oprav byla školám dodána spousta lavic a dalšího nábytku, školních rozhlasů a pomůcek. Školy obdržely asi 10 000 knih do školních knihoven. Zasluhou kmotrů byly téměř v každé škole pořádány vánoční besídky, kde děti obdržely desítky tisíc kusů ošacení a obuvi.¹⁶

3. 3 Školství v obcích na Opavsku 1938-1948

Obec Neplachovice

Dne 8. října 1938 dochází k okupaci obce německým vojskem. Tato okupace našeho území Němci zasadila tvrdou ránu českému obyvatelstvu obce. Příchodem Němců začíná zlá doba,

¹⁵ POLÁKOVÁ K., „Budujeme Slezsko“ Pozn. - v akci bylo získáno 15 miliónu Kč, z čehož Opavsko dostalo 38%, t.j. 5,65 miliónů korun.

¹⁶ Tamtéž, Pozn. - do akce se zapojilo celkem 72 slezských obcí a měst a jejich kmotrů.

doba násilí a teroru, občané jsou šikanováni a mladí dělníci odesíláni na práci do Německa. Dochází k omezování osobních svobod, a někteří občané byli dokonce vězněni.

Obyvatelé obce to nesli velice špatně, hlavně poněmčování. Na úřadech, školách a jiných veřejných místech se muselo zdravit jen německým pozdravem a mluvit jen německy. Je zajímavé, že Neplachovice, jako jediná obec v okolí, si vynutily na německých úřadech zachování české školy.

Pro Neplachovice bylo velkým štěstím, že se vyučovalo hlavně česky. Proto zde za okupace docházeli žáci z Holasovic a Loděnice, kde byla jen německá škola. Jisté ale je, že se vedení školy snažilo zasít do duší dětí německého ducha. Škola v Neplachovicích byla do roku 1938 trojtřídní.

„Ve školách, vyjma náboženství, se započalo s vyučováním čistě německým a byla prováděna násilná germanizace. Této se obzvláště bránilo obyvatelstvo obce Neplachovice a domáhalo se opětného českého vyučování. Těmto požadavkům bylo velmi nápomocno žactvo české národnosti, které ve škole německým učitelům nevěnovalo pozornost, odepřelo se učit německy, nevypracovávalo úkoly, vynechávalo školní docházku apod. Po několikerých deputacích rodičů byla počátkem školního roku 1939/1940 zřízena dvoutřídní česká obecná škola při německé škole v Neplachovicích.¹⁷“

V roce 1939 bylo zakázáno vyučování náboženství v češtině na všech školách, proto bylo náboženství v českém jazyce vyučováno v době školního volna v kostele.

Po osvobození v roce 1945 se lidé snažili napravit to, co způsobila válka. Obec byla doslova odříznuta od okolního světa. Elektrické a telefonní vedení bylo zpretrháno. Došlo k novému vybudování mostů, postavena nová hasičská zbrojnice, zřízen elektrický rozvod.

V této době se naplnila věštba učitele národů, Jana Amose Komenského: *„Věřím i já v Bohu, že po přejití vichřic hněvu, k Tobě se zase vláda navrátí, ó lide český!“*

Při ústupu Němců byla i zdejší škola spolu s hospodářskými budovami silně poškozena granáty a řádná oprava si v dalších letech vyžádala velké náklady a urputné práce. Po porážce Němců bylo ihned zahájeno v obecní škole v Neplachovicích české vyučování. V září 1945 bylo na škole zapsáno celkem 83 dětí a škola byla dvoutřídní. Práce byla dost těžká a bylo nutné

¹⁷ SOkA Opava, *Kronika Obecné školy v Neplachovicích (1935 – 1938)* - výňatek z kroniky Stráže bezpečnosti, o školských poměrech v době okupace.

vymýtit nenávisť proti všemu českému, která byla po dobu okupace mládeži neustále vštěpována.

Škola střední (měšťanská)

Po osvobození Slezska statečnou Rudou armádou na jaře 1945 bylo hned přistoupeno k organizaci školství. V rámci této nové organizace byla měšťanská škola ze Skrochovic přenesena. A tak byla v tomto roce zřízena měšťanská škola v Neplachovicích. Byla umístěna v budově bývalého zámku, který byl zabaven německým majitelům. Vyučování bylo zahájeno až po adaptačních pracích na zámku. Začátky byly velmi kruté. Nebylo vnitřního zařízení, pomůcek ani učitelů. Školu navštěvovali žáci z Neplachovic, Holasovic, Loděnice, Skrochovic, Brumovic a Štěplovce.

Statistický přehled žáků ve školním roce 1945/1946 uvádí následující údaje:

chlapci	dívky	celkem	národnost
59	54	113	česká

Tabulka č. 2

V roce 1947 byla školní budova konečně opravena, a to za pomoci rodičovského sdružení a příspěvku ministerstva školství.

Základní odborná škola rolnická

Na většině měšťanských škol byla pro zemědělskou mládež zřízena lidová škola zemědělská, později zvaná základní odborná škola rolnická. Škola byla dvouletá a žáci se zde učili základům rostlinné a živočišné výroby, vedení písemností a literárnímu čtení. Ve zdejší obci byla tato škola zřízena v roce 1947. Trvala 3 roky a po celostátní reorganizaci zemědělského školství byla zrušena.

Obec Závada

8. 10. 1938 - „*Mrak temný přivalil se od severu a slunce zakryl zcela. Jak při vzpomínce chmurné v náhlém šeru, tvář kraje zesmutněla.*“¹⁸

Doba poblouznění a snů o veliké německé říši popletla hlavy místnímu obyvatelstvu. V roce 1938 byla vyhlášena všeobecná mobilizace, hodně mužů uteklo za hranice, kde bojovali v řadách nepřítele, třeba i proti vlastní krvi. Jen málo občanů zůstalo věrno své vlasti a vydrželo.

¹⁸ SOkA Opava, MNV Závada, kronika obce Závada 1920, 1945 - 1976

Tímto dnem nastalo utrpení pro část obyvatelstva, které zůstalo věrné. Hlučínsko bylo připojeno, jako bývalá část Německa, k „Staré říši“ a všechno obyvatelstvo bylo prohlášeno za německé. Československé pohraničí bylo zabráno německou říší.

V rodinách, doma i na veřejnosti, se mluvilo rodným jazykem moravským (tzv. „hlučínštinou“). 1. 9. 1939 vypukla válka, začala doba ukrutenství ve všech postižených státech. V důsledku války se zcela zastavil stavební ruch. Po třídních těžkých bojích o Závadu ve dnech 17. - 20. dubna 1945 byla obec téměř zničena. Němci dokonce zapálili část obce zvané „Podlišť“ (i když to válečné okolnosti nevyžadovaly).

Stejně tak jako v roce 1920 odcházeli němečtí učitelé, museli po roce 1938 odejít učitelé čeští. Na veřejnosti se čeština přestala používat a zmizely všechny česky psané nápisy. Školy se staly nástrojem nacistické propagandy a učily zejména Hitlerovu ideologii. V době fašistické okupace byla česká škola změněna v německou. Všechny místní děti, ačkoliv neovládaly německý jazyk, musely tuto školu navštěvovat.

Za bojů utrpěla zdejší škola jak střepinami granátů, tak i drancováním. Kromě lavic a tabulí, zčásti také poškozených, nezůstalo ze školního inventáře ve škole nic. Dokonce dveře, kliky a okna byly odneseny, většinou místními občany. V letech 1945-1946 byly opravy na budově dokončeny a po 7leté přestávce bylo zahájeno vyučování zase česky. Před sedmi lety, v roce 1938, bylo jen málo dětí, které přišly do školy. Tenkrát se v obci začalo mluvit německy a děti tím byly silně naočkovány.

Po sedmi letech násilného poněmčování mluvily děti čistou „hlučínštinou“, jazykem mateřským. Při zahájení vyučování bylo ve škole celkem 79 dětí. Děti byly rozděleny do dvou tříd a čtyř oddělení. Jelikož v té době bylo nedostatek učitelů, učilo se tak, že 2. třída měla dopolední vyučování od 8 do 12 hodin, 1. třída pak odpolední vyučování od 12 do 15 hodin. Na konci školního roku 1945/1946 bylo propuštěno 12 žáků, ostatní žáci byli posláni do měšťanské školy v Píšti. Škola se stala dvoutřídní, s pěti postupnými ročníky. Prospěch žáků byl stále poněkud slabý, pořád tu byly následky z doby okupace a také nezájem rodičů o své děti. Poté, co byly ve třídách založeny tzv. „úderky“, se prospěch zlepšil.

Na popud Okresní rady osvětové byla zřízena ve zdejší obci Lidová škola osvětová. Jejím úkolem bylo vzdělání mládeže v mateřském jazyce, zeměpisu, dějepisu a občanské výchově. Školu navštěvovalo asi 26 žáků, které vzdělávali dva učitelé.

Po osvobození nastala doba klidu, svobody, usilovné obnovy a budování válkou zničených obydlí. Škody způsobené během války se odhadovaly na několik miliónů.

Zdejší obyvatelé měli dvě přání - a to opravu svých poničených domovů a návrat mužů z bývalé německé armády.

Po roce 1945, i když měla většina obyvatel německé občanství, byly poválečné odsuny na Hlučínsku mnohem mírnější než v Sudetech. Celkem bylo po válce do Německa odsunuto pouze 1 300 obyvatel Hlučínska a 700 jich odešlo dobrovolně.

4 Budování vzdělávací infrastruktury 1948-1953

Únorové události roku 1948 a nástup komunistů k moci ukončily poválečný demokratický vývoj v naší zemi. Přestože se nový režim zpočátku snažil zachovávat alespoň zdání demokracie, velmi záhy se začala ukazovat jeho pravá tvář. Nová politická situace nepřála ničemu, co spočívalo na demokratických tradicích předválečného období. Československo se dostává zcela do područí Sovětského svazu a jeho ideologie. Je nastolena linie výchovy nového „socialistického člověka“, který nemůže být vzděláván podle zákonů a pravidel postrádajících novou ideu budování socialismu a komunismu.

4. 1 Vývoj československého školství v letech 1948-1953

Únor 1948 se do historie Československa zapsal velkými písmeny. V čele republiky stanul Klement Gottwald, předseda Komunistické strany Československa, a vlády se ujali komunisté.

Dne 21. 4. 1948 schválilo Ústavodárné národní shromáždění první československý základní školský zákon. Tento zákon spolu s ústavou, se zákonem o národním pojištění, se zákony o znárodnění přírodního bohatství, průmyslu, velkoobchodu a peněžnictví i se zákonem o vlastnictví půdy, položily pevné základy lidově demokratického řádu a dalšího socialistického vývoje vlasti.

V poválečném období bylo školství opět počeštěno, vrátili se někteří předváleční pedagogové. Školství této doby si nemůžeme dost dobře představit bez osobnosti tehdejšího ministra školství, Zdeňka Nejedlého, jehož zásluhou došlo k vyhlášení Zákona o základní úpravě jednotného školství (zákon č. 95/1948 Sb), který byl schválen 21. dubna 1948.

Cílem nové školy byla výchova člověka socialistického. Osou školní výchovy byl marxismus-leninismus se svým materialistickým vědeckým světovým názorem, směřujícím ke komunistické morálce. Většina učitelstva neměla ponětí o tom, co vlastně taková nová škola bude od nich požadovat, nedovedli si představit, jak těžká a složitá bude jejich cesta k vlastnímu přerodu.

Základní zásadou tohoto nového zákona bylo, že „...veškeré mládeži se dostane jednotné výchovy a obecného i odborného vzdělání na školách, které vytvoří jednotnou soustavu.“ Dále podle paragrafu 2 tohoto zákona se uvádí: „Školy pečují o všestranný rozumový, citový, mravní a tělesný rozvoj žactva. Vzdělávají mládež v duchu pokrokových národních tradic a ideálů humanity, vychovávají k samostatnému myšlení, cílevědomému jednání, činorodé práci i družné spolupráci a probouzejí v mládeži touhu po sebevzdělání a pokroku. Vedou ji k činné účasti na životě školy a na budovatelském díle republiky. Pěstují smysl pro společenství v rodině, národu

a lidstvu. Vychovávají národně a politicky uvědomělé občany lidově demokratického státu, statečné obránce vlasti a oddané zástupce pracujícího lidu a socialismu.“

Další myšlenkou školského zákona bylo, že dítě „*bude vedeno k tomu, aby se učilo nejen pro sebe, ale proto, že toho, čemu se ve škole naučí, je povinno využít ve prospěch celku*“.

Ohlas tohoto zákona byl na školách i na veřejnosti ohromující. Dotýkal se nejen učitelů, ale i všeho lidu. Týkal se všech, kterým stará škola upřela právo na vzdělání a kteří tuto křivdu najednou pocítili v životě. Zákon o jednotné škole otevřel všem učitelům nové obzory. Jejich cílem bylo vychovat nového člověka budoucí socialistické epochy. K urychlení cesty k vybudování socialistické školy začalo ministerstvo školství, věd a umění vydávat Učitelské noviny.

Stát měl vliv na vzdělání dětí od útlého věku. Do školské soustavy byly začleněny také mateřské školy, které měly možnost navštěvovat děti předškolního věku od tří do šesti let. Povinná školní docházka byla prodloužena o jeden rok (od 6 do 15 let). Základní stupeň vzdělání byl pro všechny povinný. Všechny soukromé a společenské školy byly zestátněny. Obecné školy dostaly nový název - národní školy - a z měšťanských škol se staly školy střední.

Základní škola byla, podle nového názvu, rozdělena na tři stupně. První stupeň představovaly pětileté národní školy, na které potom navazovalo čtyřleté studium na střední škole nahrazující měšťanské školy. Národní školy byly zřizovány v místech, kde bylo nejméně 20 žáků. Navíc došlo ke stanovení nejvyššího možného počtu dětí ve třídě, a to na 40 žáků. Třetí stupeň tvořily školy povinné (tříleté základní odborné školy) a výběrové (odborné školy se studijní dobou kratší než čtyřletou a vyšší střední školy se studijní dobou nejméně čtyřletou), členily se tedy na vyšší odborné školy a gymnázia, které byly zakončeny maturitní zkouškou.

Vysoké školství bylo upraveno zákonem č. 58/1950 Sb., který se zaměřil na správu a organizaci vysokých škol, studium a vědecké hodnosti, učitele a pracovníky VŠ a vědeckopedagogické tituly. Tímto zákonem byl kladen důraz zejména na sledování nových principů zavedených po politické změně v roce 1948. Postátnění školství jako celku mělo zajistit dobře kvalifikované, správně ideově naladěné a politicky spolehlivé pracovníky. Ve vyhlášce se jasně uvádí, že „*úkolem vysokých škol, jako škol nejvyššího stupně, je vychovat odborně i politicky vysoce kvalifikované pracovníky, věrné lidově demokratické republice a oddané myšlence socialismu, tvořivě vědecky a umělecky pracovat a spolupracovat na šíření*

*vědy a umění mezi lidem.*¹⁹ Podle tohoto zákona měl veškerou moc nad vysokými školami stát. Veškeré změny se měly orientovat podle hospodářských a kulturních potřeb státu. Došlo také ke zřízení Státního výboru pro vysoké školy, který plnil funkci poradní a iniciativní pro ministerstvo školství. Nově zvolený výbor měl hlavní slovo v rámci významných opatření na VŠ a měl na starosti vědeckou a uměleckou úroveň vysokých škol.

Za zmínku stojí založení Pionýrské organizace v roce 1949, jako složky Československého svazu mládeže. Vznikla tím, že se do ní přeregistrovaly oddíly ze zakázaných dětských organizací (např. Orla, Junáka a mnohých dalších), obnovených po skončení druhé světové války. Za 15 let vykonala Pionýrská organizace veliký kus práce. Byla to pomoc národnímu hospodářství a veřejně prospěšná práce a pomoc na brigádách. Po dobu trvání Pionýrské organizace bylo sebráno 150 vagónů železného šrotu, 61 vagónů papíru a 9 vagónů starého textilu. Úspěšně se rozvíjela i zájmová činnost pionýrů, jejich tělovýchovná činnost a práce v zájmových kroužcích. V roce 1968 se organizace samovolně rozpadla a jako její nástupce pak v roce 1970 vznikla Pionýrská organizace Socialistického svazu mládeže.

4. 2 Školství ve Slezsku po Únoru 1948

Únor 1948 je mezníkem našich novodobých dějin. Vítězství pracujícího lidu pod vedením KSČ nad reakcí v únoru 1948 znamenalo nejen definitivní rozchod s minulostí, ale stalo se počátkem socialistické výstavby společnosti. Organizační a ideologické práce na školách se s velkým elánem chopilo tzv. revoluční odborové hnutí. Podobně jako na závodech, také na školách se začaly vytvářet učitelské úderky kolem učitelů – komunistů, které byly později ustanoveny v tzv. „údernické akční trojky“, které měly vést členy ROH k uzavírání závazků k zlepšování vlastní práce s dětmi a k dalšímu sebevzdělávání, aby myšlenky zákona o jednotné škole byly postupně uskutečňovány. Tomuto hnutí se začalo říkat „hnutí průkopníků socialistické výchovy“, které pojmenoval sám Zdeněk Nejedlý. Snaha mnoha učitelů, kteří se snažili přimknout k dělnické třídě a účastnit se svou aktivní prací na urychlení vnitřní přestavby vlastní školy zaváděním nových metod, vyplývajících z pochopení dětské hravosti a radosti z pohybu a zkušeností sovětských pedagogů, byla tím nejlepším důkazem rodícího se socialistického vlastenectví.

¹⁹ Zákon 58/1950 Sb. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2015-11-21]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=58>.

Učitelé se mohli k tomuto hnutí přihlásit svým závazkem a podepsáním přihlášky se šesti body tzv. pražské konference ze srpna 1949, které byly zveřejněny v časopise *Nová škola* v roce 1949:

1. Budu usilovat o přesné a důsledné plnění zákona o jednotné škole a nových učebních osnov v socialistickém duchu.
2. Budu hledat nové způsoby vyučovací a výchovné práce a budu volit kolektivní formy práce, založené na socialistickém plánování, na soustavné výměně zkušeností a na důsledné kritice a sebekritice svých pracovních výsledků.
3. Budu se odborně a politicky vzdělávat a v duchu zásad politické školy budu přispívat k výstavbě lidově demokratické republiky.
4. Budu vždy jednat tak, abych svou prací i svým chováním mohl být vzorem uvědomělého socialistického člověka nejen žákům a soudruhům v práci, ale i v široké veřejnosti.
5. V duchu průkopnických zásad pomohu podněcovat pracovní nadšení všeho učitelstva.
6. Tyto všeobecné závazky budu rozvádět do konkrétních dílčích osobních nebo kolektivních závazků, aby byla možná jejich kontrola.²⁰

Dobrý osobní závazek musel obsahovat tři body - zlepšení školní práce, sebevzdělávání a veřejnou činnost vždy na jeden měsíc dopředu. Učitelé se tak učili sebekritice, konstruktivní kritice, formám výměny zkušeností, kolektivní práci, osobní odpovědnosti, základům plánování apod. Začali si všimnout politického, hospodářského a kulturního života doma, ale i v zahraničí. Všechna tato snaha o lepšího člověka byla dobrovolná.

V osobních i kolektivních závazcích se objevovaly všechny důležité události a požadavky doby. Těžiště učitelské práce bylo především ve škole, proto byl školní rok 1950/1951 zahájen pod heslem „Lépe učit, více a lépe naučit“. Dobře učit bylo v té době povinností všech učitelů, vazba „lépe naučit“ již byla zcela individuální. (V závazcích spojených většinou s nějakými událostmi; např. ke Dni horníků se uvádělo: skupinové formy vyučování, cvičné měření rychlosti hlasitého čtení, soutěž o nejhezčí přečtení odstavce prózy i přednes básně k veřejnému vystoupení, promítání výchovných a vyučovacích filmů, boj proti propadání, estetický vzhled

²⁰ SOKA Opava *K dějinám učitelstva severomoravského kraje (Krajský výbor odborového svazu pracovníků školství a vědy)*

třídy i s výzdobou, květinami a čistotou třídy, zdravotní prohlídky, sběr odpadových surovin, zejména papíru na učebnice, brigádnická pomoc žáků v zemědělství, sběr léčivých bylin, atd.)

O náplni těchto závazků se učitelé dozvídali při kontrole na schůzi ROH. Tam, kde již měli pionýrskou organizaci a založeno JZD, měli problémy zcela odlišné, než tam, kde tomu tak nebylo. Toto spojení bylo pro daný okres velmi cenným poznatkem. Podle názoru vedení za průkopníka nemůže být pokládán soudruh, který nepracuje mimo školu. „Učitel průkopník - přední bojovník za mír!“. To se hlásalo v Neplachovicích v roce 1951. Učitele průkopníka nekvalifikuje jen přihláška a závazky, ale i jejich plnění a duch školy. Tyto výsledky se musí projevit navenek v přetváření celého prostředí. Takto se přesvědčovalo na škole ještě v roce 1951.²¹

Průkopnické hnutí například v opavském okrese dostatečně splnilo své poslání v těch těžkých začátcích socializace školství. Do konce roku 1950 vchovalo přes 400 učitelů - novátorů: 53 učitelek, ředitelek a zaměstnankyň z 56 mateřských škol, 218 učitelů, ředitelů a zaměstnanců ze 79 národních škol a 135 učitelů, ředitelů a zaměstnanců z 16 středních škol.

Léta 1948 až 1951 se vyznačovala obrovským rozmachem iniciativy našich učitelů, aby zákon o jednotné škole byl co nejdříve uveden v život. Učitelé vyzdvihovali nové vyučovací metody a metody výchovné práce, zavedli plánování, výměnu zkušeností, pracovní závazky, prosazovali kritiku a sebekritiku, politické a odborné studium, spojení školy se životem, získávali děti do hornictví a zemědělství, učili je aktivnímu přístupu k událostem doma i v zahraničí, pomáhali pionýrské organizaci, hospodářství i zemědělským družstvům. Byli příkladem nejen žákům, ale i celé široké veřejnosti.

4.3 Proměna školství po Únoru 1948 a nová role učitele na vesnici

Oblasti školství byla po Únoru 1948 nastupujícím komunistickým režimem věnována velká pozornost. Brzy došlo v této oblasti k nové legislativní úpravě. Jak jsem se již zmínila v předchozí kapitole, Ústavodárné národní shromáždění schválilo dne 21. dubna 1948 nový školský zákon o základní úpravě jednotného školství, který zaváděl do praxe ideu o jednotném státním školství. Vzdělání a výchova měly být podle tohoto zákona založeny na stejných ideových základech a měly směřovat k jednotnému cíli, a to vychovat „*národně a politicky*

²¹ SOKA Opava, *Školství na Opavsku v letech 1945 – 1965*, s. 40

*uvědomělé občany lidově demokratického státu, statečné obránce vlasti a oddané stoupence pracujícího lidu a socialismu“.*²² Prostředníkem k uskutečňování těchto cílů se stal učitel.

Po převzetí moci věnovali komunisté učitelům zvýšenou pozornost. Učitelé byli sledováni, prověřováni, školeni, převychováváni, usměrňováni. Museli vyvíjet nové aktivity, které souvisely nejen s jejich hlavní pracovní náplní, tedy výukou, ale museli vyvíjet i činnost, která se školními povinnostmi naprosto nesouvisela. Především venkovští učitelé se měli stát nástrojem pro realizaci mocensko-politických cílů komunistické strany. Jejich role spočívala např. v tom, že jim byly přidělovány různé administrativní práce na komunální úrovni, například rozpis dodávek, soupis dobytka, výkup zemědělských produktů, přiděl potravinových lístků. Nově byla spatřována zásadní důležitost venkovských učitelů také v přesvědčování rolníků při budování jednotných zemědělských družstev, které se dělo v rámci socializace vesnice. Učitel se měl hlavně stát **prostředkem k výchově nového socialistického člověka**, člověka s novým způsobem myšlení i života. Učitelova práce ve škole i na veřejnosti, jeho životní postoje a hodnoty byly přísně kontrolovány a usměrňovány. Kdo nevyhovoval třídním, ideovým či politickým požadavkům, byl shledán nezpůsobilým pro to, aby vyučoval mládež.

Od jara 1949 byla pro učitele organizována státní politická školení, která nabyla masového charakteru. V průběhu školního roku se tato školení konala v politických školách školských referátů krajských národních výborů, v době letních prázdnin pak v prostorách domovů mládeže. Politická školení měla na učitele značný vliv a znamenala přelom v myšlení velké části učitelů. Ovšem politická školení měla i své nedostatky. Většina učitelů nepokračovala po absolvování kurzů v individuálním studiu marxisticko-leninské literatury, a tudíž neexistoval další ideologický růst učitelů. Přitom právě individuální studium marxisticko-leninské literatury bylo považováno za povinnost všech pedagogických pracovníků.²³

Od roku 1949 se snažila komunistická strana v rámci socialistického hospodářství prosazovat kolektivizaci vesnice, režim se snažil působit na venkovské učitele, kteří měli propagovat zakládání JZD mezi rolníky. Tak např. v červnu 1950 při pracovní schůzi „všeho učitelstva“ z okresu Opava se nejednalo na prvním místě o záležitostech týkajících se školy, žáků či výuky, ale „*hlavním bodem programu byla socializace vesnice, zakládání JZD, příprava žňových prací a spolupráce učitelstva*“.²⁴

²² S. GAZDILOVÁ, *Komunistická strana ...*, s. 202-203

²³ S. GAZDILOVÁ, *Komunistická strana ...*, s. 220 – 221

²⁴ SOkA Opava, *Kronika Národní školy v Neplachovicích (1945 – 1952)*

V prosinci 1950 se na všech školách rozběhla dvouetapová akce neboli kampaň „**Nová škola vesnici – vesnice škole**“. V první části „Nová škola vesnici“ se zaměřili učitelé i žáci na pomoc vesnici a v druhé části „Vesnice škole“ zavedli učitelé některých škol tzv. den otevřených dveří, kde zvali rodiče do vyučování, vysvětlovali jim funkce v žákovské organizaci jako přípravu pro život na vesnici, seznámili je s posláním pionýrské organizace, vysvětlovali smysl dobré práce a hodnocení podle nově zaváděného školního řádu, hovořili o celoročním akčním plánu školy, o kritice a sebekritice jako předpokladu dalšího růstu atd. Tuto hlavní zprávu předával ředitel školy a vše směřovalo k tomu, aby rodiče měli zájem o školu a podporovali ji v jejích snahách o zlepšení domácí přípravy, o dodržování pravidel chování a socialistické morálky, v boji proti propadání žáků apod.

Učitel byl na přelomu 40. a 50. let 20. století tlačен do velmi neobvyklé role, byl vystaven tlaku, jakému nikdy předtím v minulosti nemusel čelit. Tuto roli pak měl hrát po celou dobu trvání komunistického režimu v Československu. Nejdříve si komunistický režim vytvořil legislativní, a následně také institucionální rámec, díky kterému pak dokonale ovládal učitele a směřoval jej k cílům. Učitel se stal prostředkem k výchově „nového socialistického člověka“, člověka s novým způsobem myšlení i života. Do jaké míry se režimu podařilo „předělat“ mentalitu obyvatel v Československu a „vložit“ lidem do hlavy nový hodnotový systém, zůstává otevřenou otázkou.

Závada

V roce 1948 probíhalo další přesídlování, během kterého byly některé německé rodiny odstěhovány do vnitrozemí. V 50. letech je následovaly rodiny zemědělců, které odmítaly vstoupit do JZD, a byly proto zbaveny majetku a uvězněny. Čtyřicet let vlády komunismu Hlučínsku hledání identity příliš neusnadnilo, přesto si region na první pohled zachoval svůj ráz a návštěvníka z vnitrozemí překvapí svou „německou“ spořádaností a upravenými předzahrádkami, na jejichž úklidu se podílí sami obyvatelé. Asi proto se celé oblasti dodnes říká „Prajzská“ (z Preussen) a obyvatelům „Prajzáci“.

Neplachovice

Obec Neplachovice během školního roku 1950/1951 pomalu přetvářela svůj charakter a myšlenky socialismu těžko prorážely mezi konzervativní obyvatelstvo. Drobní a střední rolníci zůstávali stále ve vleku venkovských boháčů. Hrstka členů strany usilovala o vybudování socialismu v obci a jednotného zemědělského družstva, ale bohužel bez úspěchu. V úsilí o vybudování socialismu v Neplachovicích pomáhala i škola. Ředitel školy byl členem

přesvědčovací trojice, která navštěvovala drobné a střední rolníky a diskutovala o nových formách práce v zemědělství a přesvědčovala je o správnosti vládní politiky. Děti ve škole poznávaly výhody družstevní společné práce.

Jednotné zemědělské družstvo bylo založeno až v roce 1952, později, v roce 1961, bylo spolu s okolními družstvy sloučeno do velkého celku Hraničář se sídlem v Loděnici. Ještě později se přidali družstevníci z Vávrovic a z Jakteře a v této podobě ZD Hraničář hospodaří dodnes. Sloučením družstev dochází ke sloučení obcí Holasovice, Neplachovice, Loděnice, Štěmplevec a Kamenec pod nový národní výbor Holasovice.

Osmiletá střední škola v Neplachovicích

V roce 1953 národní škola v Neplachovicích přestala existovat jako samostatná. Přijetí zákona č. 31/1953 Sb. o školské soustavě a vzdělávání učitelů (Školský zákon), bylo zdůvodněno vývojem školství od roku 1948, ve smyslu větší demokratizace vzdělání směřující k všestrannému rozvoji socialistické osobnosti. Tento zákon mění především délku povinné školní docházky z 9 na 8 let, kdy základní všeobecné vzdělání poskytuje osmiletá střední škola.²⁵

Celostátní reorganizací školství byla zřízena osmiletá škola střední a škola národní splynula se školou střední. Proto byly bývalé národní školy v Neplachovicích a v Holasovicích sloučeny se střední školou a vznikla osmiletá střední škola. Nové osmileté všeobecné vzdělání mělo dát každému ucelené vědomosti na vědeckých základech, posílit u mládeže horoucí lásku k vlasti, a hlavně vychovat člověka tak, aby byl schopen vybudovat socialismus.

²⁵ SOMR, M. a kol. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987 s. 284

5 Závěr

Svou bakalářskou práci jsem vypracovala na téma Obnova a proměny školské infrastruktury v dosídlených oblastech Slezska po druhé světové válce, rozdělila jsem ji do několika kapitol.

První kapitola, která má dvě podkapitoly, je věnována počátkům vzdělání na našem území až do roku 1869. Je to období zakládání prvních škol na našem území v době Velkomoravské říše v 9. století. Významné místo má také vláda Karla IV., který podporoval vzdělanost a v roce 1348 založil pražskou univerzitu se souhlasem církve. Za vlády Marie Terezie a jejího syna Josefa II. bylo provedeno velké množství reforem, které jsou označovány jako tereziánské. Marie Terezie položila základy povinné školní docházky. První podkapitola pojednává o vývoji školství ve Slezsku a v druhé podkapitole se dozvídáme o vývoji školství v dosídlených obcích na Opavsku.

Druhá kapitola je zaměřena na proměnu školství v českých zemích a ve Slezsku od roku 1869, kdy byl přijat tzv. říšský zákon, také zvaný Hasnerův zákon, který byl platný až do meziválečného období. V této době se setkáváme kromě gymnázií i s novými školami – reálkami, vznikají dívčí střední školy, odborné školy a školy mateřské. V této kapitole se dále dozvídáme o rozpadu Rakouska-Uherska, a v roce 1918 tak vznikl nový samostatný československý stát.

Ve třetí kapitole je popisováno období protektorátu Čechy a Morava, které bylo obdobím velmi nepříznivým pro české školství a vzdělanost našeho národa. Snahou Němců bylo provést likvidaci českého školství a uskutečnit germanizaci. Po osvobození v roce 1945 se lidé snažili napravit to, co způsobila válka. Nová doba, vykoupená nesmírnými obětmi hrdinné sovětské armády, byla počátkem nové etapy jak v historii Československa, tak v historii Slezska.

Čtvrtá kapitola se věnuje poválečnému období školství v době totality, kdy po druhé světové válce byla snaha navázat na prvky první republiky ve školství, ale to nebylo umožněno nástupem Komunistické strany Československa. Tato kapitola se také věnuje postavení učitele na venkovské škole po Únoru 1948.

Cílem mé bakalářské práce bylo popsat historickou rekonstrukci procesu budování a obnovy školské infrastruktury v dosídlených oblastech Slezska od roku 1774 až po dobu po druhé světové válce. Po studiu odborné literatury a ostatních dostupných zdrojů jsem dospěla k závěru, že české primární školství si v minulosti drželo vždy poměrně vysokou úroveň. Tereziánská reforma z konce 18. století vynesla školství v českých zemích na tehdy nebývalou úroveň a vytvořila základ vzdělávání, přetrvávající v některých svých rysech až do dnešní doby.

Stejně tomu tak bylo i v období první republiky, kdy se tehdejší Československo řadilo mezi nejvyspělejší země světa, což by bez dobře fungujícího školství nebylo možné. Vůbec nejhorší situace ve školství nastává v posledních dvou válečných letech, kdy dochází k totálnímu nasazení učitelů a zabírání škol pro vojenské účely.

Druhá světová válka udělala jakousi symbolickou tečku za předchozím vývojem. Německé etnikum v podstatě ztratilo se Slezskem přímý územní kontakt. Jeho někdejší interpretace slezské identity se přenesla do prostředí krajanských sdružení ve Spolkové republice Německo, a získala tak poněkud nostalgický a archaizující ráz. Česká „slezská identita“, s výjimkou krátkého období (1945-1949), se prakticky rozplynula. Byl to výsledek komunistického tažení a snahy o uplatnění maximální centralizace života společnosti, ale i důsledek příchodu nových osídlenců do českého slezského pohraničí, kteří tvořili následně jednoznačně většinovou složku ve skladbě zdejšího obyvatelstva.

Seznam zdrojů

Literární zdroje:

ŠTVERÁK, V. *Dějiny pedagogiky. Díl 2.* Praha: Univerzita Karlova, 1981, s. 78-80.

GAWRECKI, D. *Školství ve Slezsku a na Ostravsku do roku 1945*, s. 13

ZUKAL, Josef. *Český kostel a česká škola v Staré Opavě*. Opava: Matice opavská, 1907.

VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. A KOLEKTIV *Pedagogika pro učitele - Školský systém v českých zemích. 1 vyd.* Praha, Grada Publishing, a.s., 2007. s. 73-74

GAWRECKÁ, Marie. *Spolkový život Němců v českých zemích a v Československu*, s. 12, 15

BAJGAR, Zdeněk. *Zázraky lidské solidarity: akce Budujeme Slezsko*. Česko: Zdeněk Bajgar, 2015. ISBN 978-80-260-9055-7.

S. GAZDILOVÁ, *Komunistická strana ...*, s. 202-203

STUCHLÝ, V. *Čím se lišil ve školství na Hlučínsku květen 1945 od února 1920. In Krajem za Opavicí: (Příspěvek k poznání Hlučínska)*. Ostrava: Zemská rada osvětová v Ostravě, 1947. 49 s. Osvěta lidu; sv. 2., s. 9-10

PLAČEK, Vilém. *Prajzáci II, aneb, Hlučínsko ve staronové vlasti 1920-1938*. Háj ve Slezsku: Maj-Tiskárna, 2007. ISBN isbn978-80-86458-24-3.

GAWRECKÁ, Marie. *Československé Slezsko mezi světovými válkami 1918-1938*. Opava: Slezská univerzita, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav historie a muzeologie, 2004. ISBN 80-7248-233-5. ISSN československéslezskomezisvětovýmiválkami1918-1938.

HŘIVNÁČ, Jiří. *Obec včera a dnes: Štěplovec, Loděnice, Kamenec, Holasovice*. Holasovice: Obecní úřad, 1995.

INDROVÁ, Jana, Jiří KOPLÍK a Jaromír KUBÍČEK. *Bibliografie okresu Opava*. Olomouc: Státní vědecká knihovna, 1999. Bibliografie a prameny k vývoji Moravy. ISBN isbn80-7053-198-3.

BARTOŠ, Josef. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960*. Ostrava: Profil, 1966. ISSN historickýmístopismoravyaslezskavletech1848-1960.

GAWRECKÁ, Marie. *Němci ve Slezsku 1918-1938*. Opava: Slezská univerzita, 2002. ISBN isbn:80-7248-190-8.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost. [2. vyd.]*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 807106906X.

Archivní prameny:

SOkA Opava, *Kronika české obecné školy v Loděnici (1927-1977)*

SOkA Opava, *Kronika Měšťanské školy v Neplachovicích (1945-1961)*

SOkA Opava, *Kronika Národní školy v Neplachovicích (1945-1952)*

ZŠ Neplachovice, *Kronika obce Neplachovice*

SOkA Opava, *Kronika Obecné školy v Neplachovicích (1935-1938)*

SOkA Opava, inventární číslo R1800 *K dějinám učitelstva severomoravského kraje (Krajský výbor odborového svazu pracovníků školství a vědy)*

SOkA Opava, Okresní národní výbor Opava, Holuša Vlastimil, *Školství na Opavsku*

SOkA Opava, Okresní národní výbor, Holuša Vlastimil, *Vznik a vývoj českých škol na Opavsku*

SOkA Opava, inventární číslo 3162, *Školství na Opavsku v letech 1945-1965*

SOkA Opava, MNV Závada, inventární číslo 12, *Kronika obce Závada 1920, 1945-1976*

SOkA Opava, *Kronika české obecné školy v Zavadě na Hlučínsku*

Seznam příloh

Obr. příloha č. 1: České Slezsko jako jedna z pěti zemí Československa do roku 1928

Obr. příloha č. 2: Lokalizace Hlučínska

Obr. příloha č. 3: Rozdělení Ratibořska dle Versaillské smlouvy, 1920

Obr. příloha č. 4: Období protektorátu Čechy a Morava 1938 - 1945

Obr. příloha č. 5: Počet žáků v obecní škole Závada, školní rok 1948/1949

Obr. příloha č. 6: Prospěch žáků ve školním roce 1948/1949 v obecní škole Závada

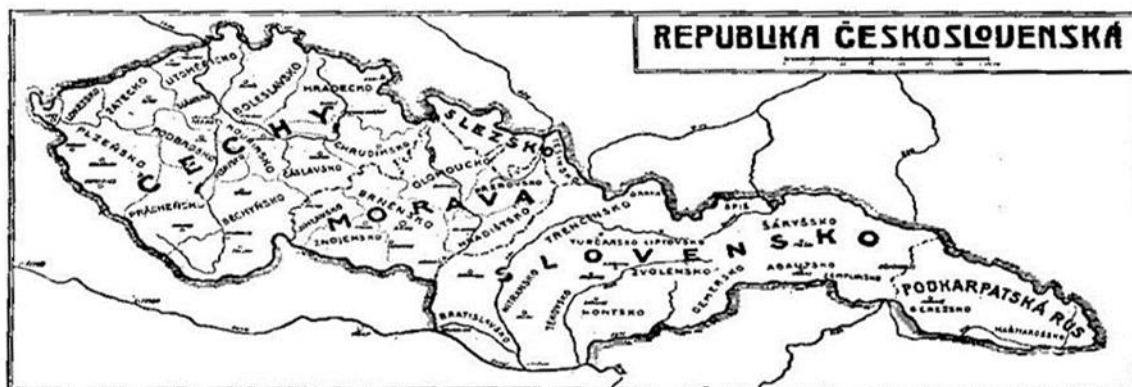
Obr. příloha č. 7: Docházka ve školním roce 1948/1949 v obecní škole Závada

Obr. příloha č. 8: Počet žáků podle náboženství a národnosti ve školním roce 1948/1949 v obecní škole Závada

Obr. příloha č. 9: Statistický přehled žáků ve školním roce 1948/1949 ve měšťanské škole v Neplachovicích

Obr. příloha č. 10: Počet žáků podle náboženství a národnosti ve školním roce 1948/1949 v Neplachovicích

Přílohy

Obrázková příloha č. 1: České Slezsko jako jedna z pěti zemí Československa do r. 1928

Zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/4České_Slezsko

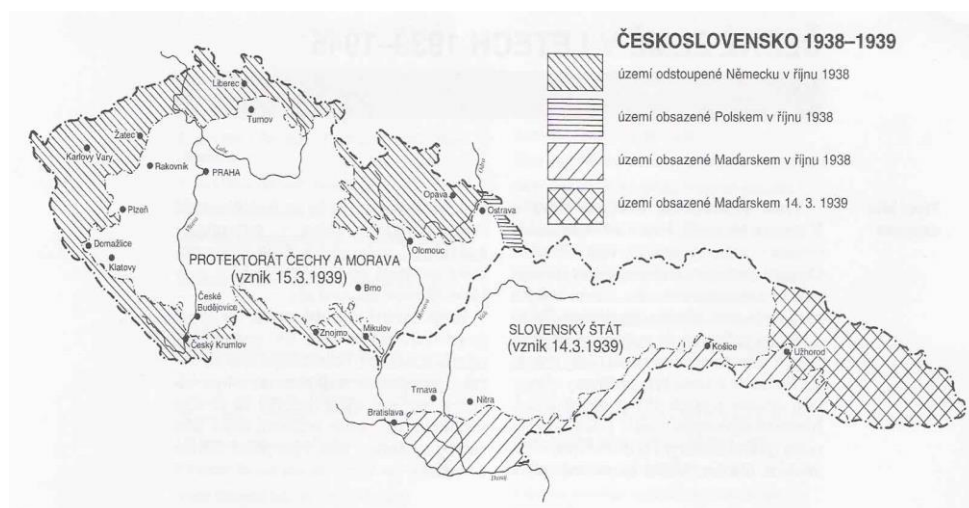
Obrázková příloha č. 2: Lokalizace Hlučína

Zdroj: Plaček, 2007

Obrázková příloha č. 3: Rozdělení Ratibořska dle Versaillské smlouvy, 1920

Zdroj: Plaček, 2008

Obrázková příloha č. 4: Období protektorátu Čechy a Morava 1938 – 1945

Zdroj: <https://www.fronta.cz/mapa/protektorat>

Třída	Postupný ročník				
	1.	2.	3.	4.	5.
I.	7	8	17		
II.				12	10

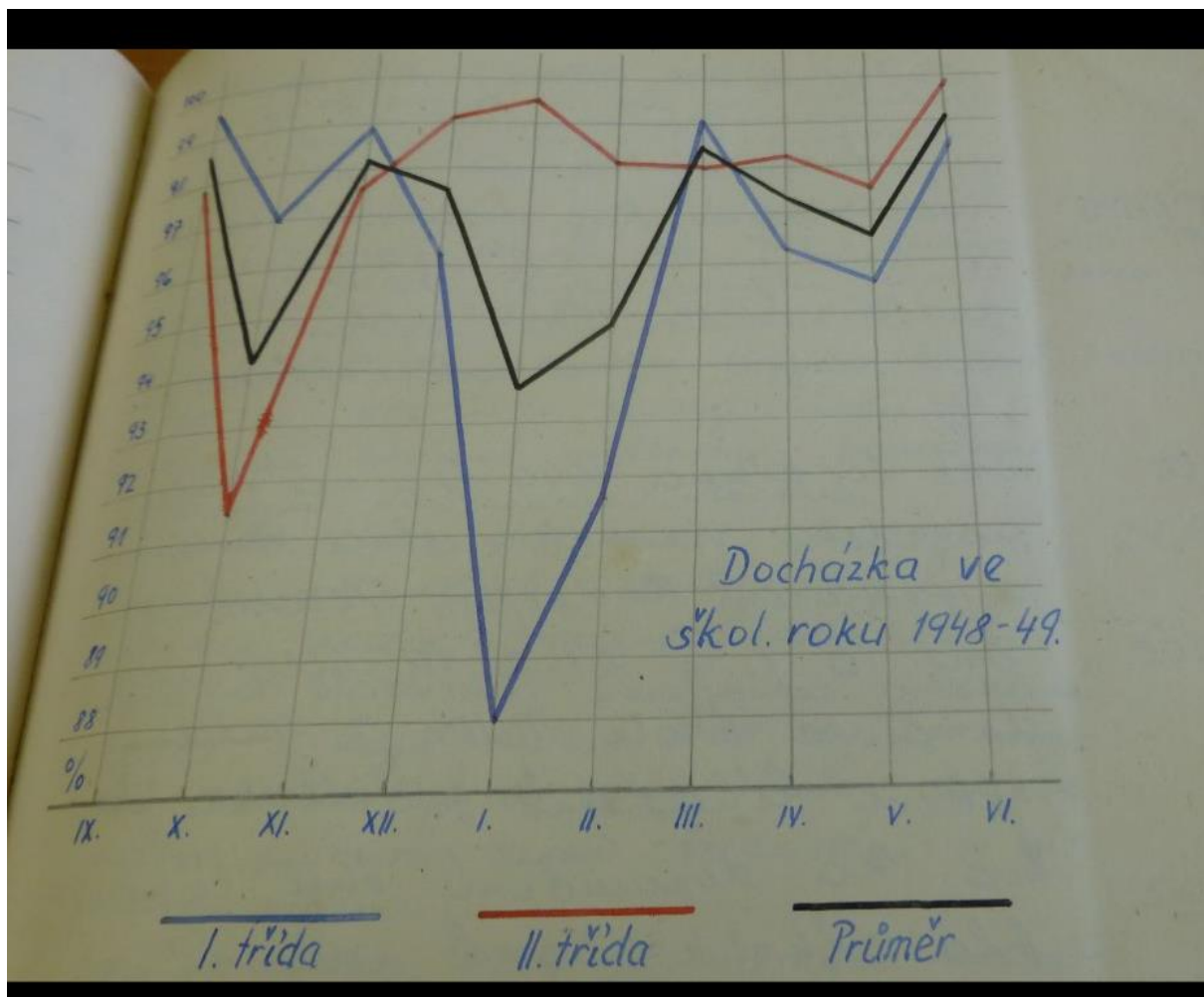
Obrázková příloha č. 5: Počet žáků v obecní škole Závada, školní rok 1948/1949

Zdroj: SOKA Opava, Kronika české obecné školy v Závadě na Hlučínsku

Třída	Post. roc.	Průměrný stupeň					Celkem	Repetentů
		1	2	3	4	5		
I.	1.	2	1	1	-	3	7	3
	2.	2	1	3	-	2	8	2
	3.	4	5	5	3	-	17	-
II.	4.	-	1	4	5	2	12	2
	5.	1	-	5	3	1	10	1
Celkem		9	8	18	11	8	54	8

Obrázková příloha č. 6: Prospěch žáků ve školním roce 1948/1949 v obecní škole Závada

Zdroj: SOKA Opava, Kronika české obecné školy v Závadě na Hlučínsku

Obrázková příloha č. 7: Docházka ve školním roce 1948/1949 v obecní škole Závada

Zdroj: SOkA Opava, Kronika české obecné školy v Závadě na Hlučínsku

Počet žáků podle národnosti a náboženství ve škol. r. 1948-49.

Třída	Národnost		Náboženství	
	česká	jiná	řím. kat.	jiné
I.	32	—	32	—
II.	22	—	22	—
Celkem	54	—	54	—

Obrázková příloha č. 8: Počet žáků podle náboženství a národnosti ve školním roce 1948/1949 v obecní škole Závada

Zdroj: SOkA Opava, Kronika české obecné školy v Závadě na Hlučínsku

Itav žactva:	I.	II.	III.	JKK	celkem
Na počátku škol. roku	42	27	24	17	110
Na konci škol. roku	42	28	24	16	110

**Obrázková příloha č. 9: Statistický přehled žáků ve školním roce 1948/1949
v měšťanské škole v Neplachovicích**

Zdroj: SOkA Opava, Školní kronika měšťanská škola újezdní v Neplachovicích

číslo žáků:	Náboženství:
celkem 110	řím. kat: 107
	českoslov.: 1
	českoslov. ev.: 1
	protestantské: 1

**Obrázková příloha č. 10: Počet žáků podle náboženství a národnosti ve školním roce
1948/1949 v Neplachovicích**

Zdroj: SOkA Opava, Školní kronika měšťanská škola újezdní v Neplachovicích